

T.C
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

POZİTİF PSİKOLOJİ KAPSAMINDA ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNDE DİNDARLIK DİĞERKÂMLIK İLİŞKİSİ
(İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

BARIŞ YOZGAT

AMASYA
Haziran-2019

T.C
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

POZİTİF PSİKOLOJİ KAPSAMINDA ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNDE DİNDARLIK DİĞERKÂMLIK İLİŞKİSİ
(İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

Hazırlayan
Bariş YOZGAT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Halil APAYDIN

AMASYA-2019

Dualarıyla yol bulduğum canım anneme

ETİK BEYAN

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 11/06/2019

İmza

Barış YOZGAT

TEZ ONAY SAYFASI

Barış YOZGAT tarafından hazırlanan Pozitif Psikoloji Kapsamında Dindarlık Diğerkâmlık İlişkisi başlıklı bu çalışma aşığıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile 11/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman: Prof. Dr. Halil APAYDIN

Üye:

Üye:

Üye:

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.11/06/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Meltem AKIN KÖSTERELİOĞLU

ÖZET

POZİTİF PSİKOLOJİ KAPSAMINDA ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE DİNDARLIK DİĞERKÂMLIK İLİŞKİSİ (İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

Barış YOZGAT

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran/2019
Danışman: Prof. Dr. Halil APAYDIN

Bu araştırmanın amacı, pozitif psikoloji çerçevesinde üniversite öğrencilerinin dindarlık ve diğerkâmlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Bu sebeple araştırmamız içerisinde görgül araştırmalar içerisinde yer alan, tarama tipi araştırmaların bir alt basamağı olan ilişkisel tarama tipi modeli kullanılmıştır.

Araştırmaya İnönü Üniversitesi içerisinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören ve beş farklı fakülteden (Eğitim, Fen Edebiyat, İletişim, İlahiyat, Güzel Sanatlar ve Tasarım) tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 222 kadın (%52,4) ve 202 erkek (%47,6) olmak üzere toplam 424 katılımcı yer almaktadır. Araştırmamıza katılım sağlayan öğrencilerin dindarlık düzeyini belirlemek için “Dini Hayat Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik kat sayısı 0,79 olarak tespit edilmiştir. Araştırmamıza katılım sağlayan öğrencilerin diğerkâmlık düzeyini belirlemek amacıyla “Özgecilik Ölçeği” kullanılmış, ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik kat sayısı 0,93 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Araştırma için ilgili fakültelerden izin alınarak katılımcılara ön bilgi verilmiş, anketlerin yansız ve objektif olarak doldurulmaları için gerekli titizlik gösterilmiştir. Araştırma verileri SPSS Statistics 21.0 paket programı kullanılarak incelenmiştir. Uygulanacak analizler için normallik testi yapılmış, normalliğin sağlanmasıyla birlikte parametrik testlerin yapılmasına karar verilmiştir.

Araştırmamız sonucunda diğerkâmlık ile dindarlık arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir ($r=,382$, $p<,01$). Kadınların dindarlık puanları erkeklere göre daha yüksek çıkmış, anlamlı düzeyde bir fark elde edilmiştir ($t=2,24$ $p<,05$). Kadınların diğerkâmlık puanları erkeklere göre daha yüksek çıkmasına karşın anlamlı düzeyde istatistiksel bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır ($t=,834$, $p>,05$). İlahiyat Fakültesi

öğrencilerinin diğer fakülteleere göre dindarlık ($\bar{X}=1,84$) ve diğerkâmlık ($\bar{X}=4,19$) puan ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Fakülte değişkeni ile diğerkâmlık arasında anlamlı düzeyde farklılıklar elde edilmiştir ($F(4-419)=2,545$, $p=,039$). Uygulanan Post Hoc testinde İlahiyat Fakültesi ve Eğitim Fakültesi arasında anlamlı düzeyde bir farklılığa ulaşılmıştır ($p<,05$). Fakülte değişkeni ile dindarlık arasında anlamlı düzeyde farklılıklar elde edilmiştir ($F(4-419)=6,765$, $p=,000$). Uygulanan Post Hoc testinde İlahiyat Fakültesi ($p=,000$), Fen Edebiyat Fakültesi ($p=,017$) ve Eğitim Fakültesi ($p=,013$) ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi arasında anlamlı düzeyde farklılıklar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dindarlık, Diğerkâmlık, Pozitif Psikoloji, İsar, Psikoloji

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOUSNESS AND ALTRUISM WITHIN THE POSITIVE PSYCHOLOGY AT UNIVERSITY STUDENTS (SAMPLE OF INONU UNIVERSITY)

Barış YOZGAT

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Religion Sciences, Master June/2019

Supervisor: Prof. Dr. Halil APAYDIN

The goal of this research is to detect the relationship between religiousness and altruism levels of university students within the positive psychology. For this reason; inside our research, correlational survey model type has been used which is a sub-step of survey type researches which take place inside of empirical researches.

Totally 424 people impending 222 women (%52,4) and 202 men (%47,6), who has been studying at Inonu University in academic year of 2018-2019 from five different departments (Faculty of education, faculty of literature, communication, theology, fine arts and designing), who has been selected by random sampling method, participated the research. In order to determine the levels of the religiousness of the students who have participated the research, "Religious Life Scale" has been used. The Cronbach Alpha reliability coefficient of the scale has been determined as 0,79. In order to define the level of altruism of the students who has participated to our research, "Altruism Scale" has been used and Cronbach Alpha reliability coefficient of the scale has been determined as 0,93. In order to determine the demographic features of the participants, personal information form has been applied. For the research, the necessary permission is obtained from the related faculties and preliminary information has been given to the students and the necessary conscientiousness has been shown in order to fill in questionnaires in objective and neutral way. Research data has been examined by using the SPSS 21.0 packaged software. A normality test has been carried out for the analyses that will be applied, with the providing of the normality it has been decided to carried out parametrical tests.

As a result of our research, it is obtained a medium-level and meaningful relationship between the religiousness and altruism ($r=,382$, $p<,01$). The religiousness scores of the women has been higher than men, a difference in a meaningful level has been obtained ($t=2,24$ $p<,05$). Despite of women's altruism levels are higher than that of men's, it is not reached a difference in meaningful level ($t=,834$, $p>,05$). The average religiousness ($\bar{X}=1,84$) and altruism ($\bar{X}=4,19$) scores of the students' of theology faculty are higher than that of other faculty students'. It has been obtained meaningful differences between the variability of faculties and altruism. ($F(4-419)=2,545$, $p=,039$).

In the Post Hoc test that has been applied, it is reached difference in meaningful level between the faculty of education and faculty of theology ($p<,05$). It has been obtained differences in meaningful level between variability of faculty and religiousness ($F(4-419)=6,765$, $p=,000$). In the Pos Hoc test that has been applied, it is obtained differences in meaningful level among the theology faculty ($p=,000$), faculty of letters ($p=,017$) and faculty of education ($p=,013$) with fine arts and designing faculty.

Keywords: Religiousness, Altruism, Positive Psychology, Psychology of Religion, Psychology

ÖN SÖZ

Araştırmamızda üniversite öğrencilerinin dindarlık diğerkâmlık ilişkisi pozitif psikoloji çerçevesinde çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde göstermiş olduğu anlayış ve destekleri için danışmanım Prof. Dr. Halil APAYDIN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırma süreci içerisinde vermiş olduğu fikirlerle bana güven aşıl原因an Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ULU'ya teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırmamın bütün safhalarında yol gösteren, inanan, cesaret verip destekleyen Doç. Dr. Gülşan GÖCEN'e sonsuz minnet ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca başta ailem olmak üzere fikirleri ile desteklerini esirgemeyen, bizleri aydınlatan bütün hocalarıma teşekkür ediyorum.

Barış YOZGAT

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	2
Araştırmanın Problemleri	3
Araştırmanın Hipotezleri	3
Araştırmanın Varsayımları	4
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
I. BÖLÜM	
1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
1.1. Dinin Tanımı.....	6
1.2. Dindarlığın Tanımı	8
1.3. Dindarlığın Boyutları.....	9
1.3.1. İdeolojik(İnanç) Boyut	10
1.3.2. Törenselle (İbadet ve Uygulama) Boyut	11
1.3.3. Tecrübe (Duygusal) Boyutu	11
1.3.4. Zihinsel (Bilgi) Boyut	11
1.3.5. Etki Boyutu	12
1.4. Pozitif Psikoloji.....	12
1.4.1. Pozitif Psikoloji Tanımı	14
1.4.2. Pozitif Psikolojinin Ana Konuları	15
1.5. Değerler	16
1.6. Diğerkâmlık Kavramı	22
1.6.1. Diğerkâmlığın Tanımı	23
1.6.2. İslam Geleneğinde Diğerkâmlık.....	24
1.6.3. Diğerkâmlık Yaklaşımları	26

1.6.3.1. Sosyal Öğrenme Yaklaşımı	26
1.6.3.2. Psikoanalitik Yaklaşım	27
1.6.3.3. Diğerkâmlık-Empati Yaklaşımı.....	29
1.6.3.4. Evrimsel Yaklaşım	29
1.6.4. Diğerkâmlık Dindarlık Ekseninde Yapılan Çalışmalar.....	30

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM.....	33
2.1. Araştırmanın Modeli.....	33
2.2. Evren ve Örneklem	33
2.3. Veri Toplama Araçları.....	34
2.3.1. Özgeciliik Ölçeği.....	34
2.3.2. Dini Hayat Ölçeği.....	35
2.4. Verilerin Toplanması	36
2.5. Verilerin Analizi	36

III. BÖLÜM

3. BULGULAR	38
3.1. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular.....	38
3.1.1. Cinsiyet Değişkeninin Örneklem Dağılımı	38
3.1.2. Medeni Durum Değişkeninin Örneklem Dağılımı	38
3.1.3. Ekonomik Durum Değişkeninin Örneklem Dağılımı	39
3.1.4. Öğrenim Görülen Fakülte Değişkeninin Örneklem Dağılımı	39
3.2. Dindarlık ve Diğerkâmlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Değerlendirmeler.....	40
3.2.1. Dindarlık ve Diğerkâmlık İlişkisi.....	40
3.2.2. Dindarlık Alt Boyutlarıyla Diğerkâmlık Arasındaki İlişki	41
3.3. Demografik Değişkenlerle Diğerkâmlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Değerlendirmeler	43
3.3.1. Cinsiyet ile Diğerkâmlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular.....	43
3.3.2. Ekonomik Durum ile Diğerkâmlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular	44
3.3.3. Fakülte Değişkeni ile Diğerkâmlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular.....	45
3.4. Demografik Değişkenlerle Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Değerlendirmeler	47
3.4.1. Cinsiyet ile Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular.....	47
3.4.2. Ekonomik Durum ile Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular.....	48

3.4.3. Fakülte Değişkeni ile Dindarlık Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular.....	49
3.5. Diğerkâmlık Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Değerlendirmeler	51
3.5.1. Diğerkâmlık Alt Boyutlarıyla Dindarlık Arasındaki İlişki	51
SONUÇ.....	54
KAYNAKÇA	58
EKLER	63
EK -1. DİNİ HAYAT ÖLÇEĞİ	64
EK-2. ÖZGECİLİK ÖLÇEĞİ.....	66
ÖZGEÇMİŞ.....	68

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dindarlık Boyutları.....	10
Tablo 2. Normallik Testi Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	36
Tablo 3. Cinsiyet Değişkeninin Örneklem Dağılımı	38
Tablo 4. Medeni Durum Değişkeninin Örneklem Dağılımı	38
Tablo 5. Ekonomik Durum Değişkeninin Örneklem Dağılımı.....	39
Tablo 6. Öğrenim Görülen Fakülte Değişkeninin Örneklem Dağılımı	39
Tablo 7. Dindarlık Diğerkâmlık İlişkinine Ait Pearson Korelasyon Analizi	40
Tablo 8. Dindarlığın Alt Boyutlarıyla Diğerkâmlık İlişkinine Ait Pearson Korelasyon Analizi	41
Tablo 9. Cinsiyet İle Diğerkâmlık Puanlarına Ait Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları.....	43
Tablo 10. Ekonomik Durum İle Diğerkâmlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	44
Tablo 11. Fakülte Değişkeni İle Diğerkâmlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	45
Tablo 12. Fakülte Değişkeni İle Diğerkâmlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Tukey Hsd Testi Sonuçları.....	45
Tablo 13. Cinsiyet İle Dindarlık Puanlarına Ait Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları	47
Tablo 14. Ekonomik Durum İle Dindarlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	48
Tablo 15. Fakülte Değişkeni İle Dindarlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları	49
Tablo 16. Fakülte Değişkeni İle Dindarlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Games-Howell Testi Sonuçları.....	49
Tablo 17. Diğerkâmlığın Alt Boyutlarıyla Dindarlık Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Korelasyon Analizi	51

GİRİŞ

İnsan varlığı ve yaratılışı itibarı ile kendisine özgü duygu, davranış ve düşünce sahibi olmaktan çok daha fazlasını içerisinde barındıran bir canlıdır. İnsanı daha iyi anlamak ve insanın duygu, düşünce ve davranışlarını anlamlandırmak için çalışan psikoloji bilimi son yıllarda fazlaca araştırma yapılan, adından sıkça söz ettiren bir disiplin haline gelmiştir. Gelişen teknolojiler, değişen yaşam koşulları, sürekli artış gösteren şehir nüfusları ve insan hayatını etkileyen daha birçok sorun son yıllarda psikolojinin önemini daha da arttırmıştır.

Psikoloji, inceleme alanı olan insan davranışları üzerinde hareket ederken ağırlıklı olarak sorunlara yönelik bir bakış açısı geliştirmiştir. Ancak son yıllarda adından sıkça söz ettiren pozitif psikoloji ise modern insanın sorunlarını kabul edip bu sorunların üstesinden gelmekle birlikte insanın daha ileri bir mutluluğa ulaşması noktasında çeşitli öneriler ve yöntemler geliştiren bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır.

Din, evrensel olarak geçmişte ve günümüzde insan için oldukça önemli bir konuma sahip olmuştur. Günümüz modern insanının hayatında var olan her türlü soruna karşı çözüm odaklarından birisi olan din, aynı zamanda bir sığınma alanı olarak görülmektedir. İnsanı şerefli kılan ve yaratılan birçok canlıdan daha üstün bir özelliğe sahip olduğunu vurgulayan (Kur'an: 17/70) İslam, insanın canının, malının ve özellikle neslinin korunması için gerekli emir ve yasaklara sahiptir. İnsanlığın daha sağlıklı ve mutlu nesillere ulaşması için aynı paydada amaçlara sahip olan psikoloji ve din aynı zamanda ortak bir disiplinin ana karakterlerini meydana getirmiştir.

Din psikolojisi, dinin insana yansıyan yönünü, insandaki görünümünü, insan üzerindeki etkisini, kısaca insanın dini davranışlarını, dini hayatını inceler (Peker, 2011: 32). İnsan hayatının her yönüne etki eden dindarlık ise psikolojik yönden insanın huzur ve mutluluğuna katkı sağlar. Din psikolojisi ve pozitif psikoloji gibi aynı paydada buluşan iki farklı disiplin daha kaliteli ve mutlu bir hayat için çözüm önerileri sunmak adına çalışmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dindarlık, diğerkâmlık ve pozitif psikoloji gibi farklı kavram ve alanları konu edinen çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin dindarlık ve diğerkâmlık ilişkisini ele almak, dindarlığın prososyal davranışlar içerisine dâhil edebileceğimiz diğerkâmlık üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Son yıllarda üzerinde daha fazla çalışılmaya başlanan empati, yardım etme ve diğerkâmlık gibi prososyal davranışlar alan içerisinde farklı örneklem düzeylerinde tasvir edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle diğerkâmlık/özgecilik farklı alanlarda çalışılmakta olup, gerek İslami ilimler penceresinden, gerekse psikoloji penceresinden konuya farklı yaklaşımlar mevcuttur. Araştırmamız içerisinde konu edindiğimiz diğerkâmlık davranışına yönelik olarak farklı iki bakış açısı bir araya getirilmiş, pozitif psikoloji ve dindarlık diğerkâmlık açısından bir çatı olarak ele alınmıştır.

İnsanın olumsuz yönlerinin yanı sıra olumlu yönlerini de görmeyi amaçlayan pozitif psikoloji özellikle karşıdaki insanı düşünme söz konusu olduğunda diğerkâmlık üzerinde ne derecede bir etkiye sahip olacaktır. Pozitif psikolojinin insan için oldukça üstün bir değer ve pozitif bir davranış olan diğerkâmlık üzerinde gerek tekil gerekse de dindarlık ile birlikte ortaya çıkaracağı etkiler incelenmektedir. Diğer bir yönden semavi dinler ve İslam dini insanlar arası yardımlaşma, paylaşma ve dayanışma türünden olguları özendirmekte, toplum içerisinde yaygın hale getirmeye çalışmaktadır. Bu husus göz önüne alındığında dini yönelime sahip olan ya da dindar olarak nitelendirebileceğimiz kişilerin ne derece diğerkâmlık tutum içerisinde oldukları da inceleme amacımız içerisinde yer bulmaktadır.

Literatür içerisinde diğerkâmlık konusunda son yıllarda yapılan birçok araştırma mevcuttur. Diğerkâmlık çalışmalarında kullanılan örneklem ve konular erişim kolaylığına ya da katılımcıların temsil gücüne göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, öğretmenlik mesleğinde (Mutafçılar, 2008; Onatır, 2008), ahlak felsefesinde (Bahtiyar Büyük, 2018), Kur'an-ı Kerim'e göre (Özbay, 2018), kan bağışi örneğinde (Düzgüner, 2013), üniversite öğrencileri örneğinde (Oktar, 2018; Kılıç, 2018; Khalınbaylı, 2018; Gül, 2016; Harputlu, 2015; Şahin, 2015; Kasapoğlu, 2013; Topuz, 2013; Ak, 2013; Kaçar Banbal, 2010; Akbaba, 1994) farklı çalışmalar yapılmıştır. Literatür içerisinde diğerkâmlık farklı alanlarda çalışılmakla beraber dindarlık ve diğerkâmlığın üniversite öğrencileri evreninde beraber işlendiği, alana yeni bir ek olacak çalışmamız bu manada katkı sağlayacağı düşüncesiyle önemlidir.

Araştırmanın Problemleri

Pozitif psikoloji kapsamında dindarlık diğerkâmlık ilişkisinin, dini hayata yönelik algıları ve boyutlarının diğerkâmlığa etkilerinin neler olduğu araştırmamızın ana problemini oluşturmaktadır. Belirlediğimiz ana problemden yola çıkarak alt problemlerde araştırmamızın konusu içerisinde yer almaktadır.

1. Katılımcıların dini hayata yönelik algıları ne düzeydedir?
2. Katılımcıların diğerkâmlık algıları ne düzeydedir?
3. Katılımcıların dini hayata yönelik algılarında demografik değişkenlere bağlı (cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, ekonomik durum) anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Katılımcıların diğerkâmlığa yönelik algılarında demografik değişkenlere bağlı (cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, ekonomik durum) anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Dini hayata yönelik algıların diğerkâmlık algıları üzerinde anlamlı bir ilişkisi var mıdır?
6. Katılımcıların dini hayata yönelik algıları diğerkâmlık algılarını ne düzeyde açıklamaktadır?

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmamızın ana hipotezi, “Özgecilik ölçeğinden elde edilen puanlar ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.” şeklinde belirlenmiştir. Ana hipotezden yola çıkarak alt hipotezler ortaya koyulmuştur.

1. Dini hayat ile özgecilik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
2. Dini hayat alt boyutları (inanç, duygu, davranış, bilgi) ile özgecilik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
3. Demografik değişkenler (cinsiyet, ekonomik durum, fakülte) ile özgecilik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.
 - 3.1. Cinsiyet değişkeni ile özgecilik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha diğerkâmdır.
 - 3.2. Ekonomik durum değişkeni ile özgecilik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Ekonomik durumu ortanın altında olanlar yüksek olanlara göre daha diğerkâmdır.

3.3. Fakülte değişkeni ile özgecılık ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre daha yüksek diğerkâmlık düzeyine sahiptir.

4. Demografik değişkenler (cinsiyet, ekonomik durum, fakülte) ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4.1. Cinsiyet değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla daha yüksek dini hayat puanına sahiptir.

4.2. Ekonomik durum değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Yüksek gelire sahip olan kişiler daha düşük dini hayat puanına sahiptirler.

4.3. Fakülte değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre daha yüksek dini hayat düzeyine sahiptir.

5. Özgecılık ölçeğinin alt boyutlarından (maddi yardım, gönüllü faaliyetlere katılma, travmatik durumlarda yardım, yaşlı/hastalara yardım, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım, yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım) elde edilen puanlar ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmanın Varsayımları

Araştırmamız üniversite öğrencilerinin dindarlık diğerkâmlık ilişkisini farklı değişkenler açısından belirlemeye yönelik bir çalışmadır. Çalışmanın doğası gereği bazı varsayımlar ve sınırlılıklar mevcuttur. Bu varsayımlar;

- Araştırmamızın örneklemini oluşturan üniversite öğrencilerinin kendilerine verilen anket formlarını eksiksiz ve içten doldurdukları varsayılmaktadır.
- Örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Araştırma içerisinde kullanılan Dini Hayat Ölçeği ve Özgecılık Ölçeği'nin ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilir oldukları varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın doğası gereği bazı sınırlılıklar mevcuttur. Bu sınırlılıklar;

- Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde İnönü Üniversitesi bünyesinde belirlenen fakültelerde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.
- Araştırma her betimsel araştırmada olduğu gibi ele aldığı örneklem ile sınırlıdır.
- Araştırma kesitsel bir özelliğe sahip olduğu için zaman içerisinde katılımcıların tutum ve düşünceleri değişebileceği gerekçesi ile sadece yapıldığı dönem ile sınırlıdır.
- Araştırma, kullanılan ölçeklerin ölçtükleri özellikler ile sınırlıdır.

I. BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmamızın bu bölümü içerisinde dindarlık, pozitif psikoloji, değerler ve diğerkâmlıkla ilişkili kavramlar ve özellikler açıklanmıştır.

1.1. Dinin Tanımı

İnsanlık tarihi içerisinde oldukça önemli bir kavram olan din birçok araştırmacı ve düşünür tarafından farklı biçimlerde tanımlanmaya çalışılmıştır. Din kavramının tanımını yapmak oldukça kafa karıştırıcı olabileceği gibi bazı düşünürler için bu durum oldukça basit ve sade olabilmektedir. Yapılan birçok farklı tanıma rağmen din ile alakalı olarak paydaş diyebileceğimiz bir tanım yoktur. Kişilerin sahip oldukları inançlar, bakış açıları, duygu ve düşünceleri olmak üzere beraberinde birçok farklı özellikten etkilenen tanımlar yapılabilmektedir. Özellikle psikoloji dalı içerisinde ortak ve katı bir din tanımı yapabilmek zor olduğu gibi aynı zamanda bunun içinde gerekli temel bulunmamaktadır (Hökelekli, 2017: 37).

İlahi güç tarafından gönderilen peygamberler aracılığıyla bildirilen, inananları bu dünyada ve öte dünyada mutluluğa ulaştıran, insanların kendi akıl ve özgür istençleriyle kabul ettikleri tanrısal ilkeler bütünü (TÜBA, 2013) olarak Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü içerisinde tanımı yapılan din kavramı farklı bakış açıları ile farklı biçimlerde de tanımlanabilmektedir. Bahsi geçen kişilerin kendi bireysel özellikleri ve farklı araştırma alanları açısından farklı tanımlamalar yapılabilir. Sosyoloji, antropoloji, teoloji, felsefe ve benzeri daha başka alanlar içerisinde din kavramı konunun zeminine uygun olarak betimlenebilmektedir.

Araştırmanın çalışma alanı psikoloji olduğu için din terimine bu açıdan ve özellikle de din psikolojisi açısından yaklaşılacaktır. Bu noktada farklı kişilerin din tanımlarına yer vermenin gerekliliği önemlidir. Tanımını mitolojiden ve ardından insanlığın ilk döneminden başlayarak dinlerin ortaya çıkmadan önceki insanların inanışlarına kadar dayandıran Freud dini bir yanılsama ve aynı zamanda kişinin yaşadığı nevrozun bir sebebi olarak görmüştür. Genellikle Yahudilik içerisinde yer alan bazı noktalardan hareket eden

ve sonrasında gelen Hıristiyanlık düşüncesi içerisinde yer alan farklı sakramentlerden etkilenen Freud dini suçluluk bilinci ve bu bilincin getirmiş olduğu pişmanlık duygusu, beraberinde de ahlaki zorunluluk ve suçluluğa karşı bir kefarete olarak ele almıştır (Freud, 2014: 40).

Arapça bir köke sahip olan din istence bağı keyfi hareketlerin bir sonucu olmayan dinamik bir varlığa veya etkiye, dikkatli ve özenli bir şekilde uymaktır şeklinde bir tanım yapan Jung (2010: 7) dine karşı iyimser bir anlayışa sahiptir. Ona göre din insanı nevrozdan kurtaran, bireysel ve toplumsal sağlık açısından önem arz eden, sıkıntılı anlarda kapısı çalınacak bir dosttur (Köse & Ayten, 2018: 36-37).

Bir grup tarafından paylaşılan ve o grup bireylerine kendilerini adayabilecekleri bir hedef sunan ve onlara ortak bir davranış biçimi veren düşünce sistemi olarak Fromm (2004: 5-8) tarafından tanımlanan din kavramı ise onun görüşlerinden çok az bir bölümünü tanım içerisinde bizlere sunar. Ona göre din kavramı sevgi ile bir bağlantı içindedir. Onun için sevgi ilk planda yer alıp ardından din gelir. İnsanın sevgiyi yaşaması ve karar vermesi, doğru düşünmesi bir dinin inancı olmaktan çok daha önemli bir meseledir (Köse & Ayten, 2018: 44).

Din bireylerin ruhunda en derin duygu ve arzuların, en kararlı bağıllık ve taraftarlıkların kaynağıdır (Hökelekli, 2017: 30).

Din, insanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, yapacakları ibadetlerin bütünü ve kişinin sahip olduğu imana göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yoludur (Bilgin, 2014: 76).

Din kavramının yapılan birçok farklı tanımına bakıldığında farklı ayrımların ve sınırlandırmaların olduğu görülür. Bu noktada en önemli paydaş ise kişinin inancı olduğu dindir. Tanım konusuna İslam dini ve Kur'an açısından bakacak olursak din terimini daha farklı bir boyuta taşımış oluruz. *De ye ne* kökünden gelen din kelimesi masdarlarının türevi olarak Kur'an içerisinde 95 farklı yerde geçmektedir. Kur'an içerisinde geçen bu terimler konusuna göre ve lugat olarak iki farklı kısma ayrılmaktadır. Ayrımın yapıldığı bu noktada tam ve kesin bir din tanımı olmamakla birlikte ceza ve hesap günü olarak, din günü olarak, din edinmek olarak ve beraberinde çok daha geniş bir anlamlar silsilesi içerisinde tanımlar yer alır (Çalışkan, 1998: 52-73).

Psikoloji ve dini bir eksende düşündüğümüz zaman insanları belli davranışlar sergilemesi için teşvik eden, zaman zaman zorlayan, insanı aciz bırakarak üstün ve sonsuz bir anlayışa sevk eden, kişinin dünya hayatında karşılaştığı fiziksel ve ruhsal zorluklar

karşısında rahatlamasına, adalet ve benzeri birçok duyguyu derinden hissetmesine olanak tanıyan belli kurallar ve uygulamaların olduğu ilahi bir kaynak olarak dini tanımlayabiliriz. Elbette yaptığımız bu tanım birçok yönden eksik olacaktır. Sahip olduğu değerler ile geniş bir bilgi deryasını içerisinde barındıran din kavramı geçmişten günümüze olduğu gibi gelecek içerisinde de çok farklı biçimlerde tanımlanmaya çalışılacaktır. Elbette ki nihai amaç din terimini yeniden tanımlamak olmayıp, çalışmamızın içerisinde geçtiği itibari ile din ve dindarlık kavramlarını diğerkamlık ekseninde temel olarak betimlemek genel gayedir.

1.2. Dindarlığın Tanımı

Dinin tanımında olduğu gibi dindarlığın tanımı içerisinde de çok boyutluluk mevcuttur. Özü gereği farklı boyutlar altında tanımlanması yapılan dindarlık çalışmamız içerisinde yer alan temel konulardan birisidir. Dindarlık kişilerin inanırı olduğu dine, yaşayış tarzına, kültürüne, sağlığına, gelenek ve göreneklerine, yaşadığı coğrafi bölgelere, ekonomik durumuna, yaşına, cinsiyetine ve daha ekleyebileceğimiz birçok farklı etkene göre farklı biçimlerde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlamalar, sadece dinin özüne ve dini algılayana göre değil, dini yorumlayanın bakış açısına göre de farklılık gösterebilir (Kurt, 2009: 2).

Dindarlığı tanımlamadan önce herhangi bir dinin inanırı olan ve dindar olarak adlandırabileceğimiz kişiyi tanımlamak ve özelliklerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Din baskı ve zorlama ile kişilere dayatılmayan bir olgu olduğuna göre dindar olarak nitelendirilecek kişilerin benimsedikleri dinin yasaklarına ve kurallarına uymaları gerekmektedir. Aksi taktirde dindar olarak nitelendirilen kişinin bu konudaki ağırlığının ortadan kalkacağını göz önüne almak gerekir. Dindar olan kişi dinin getirdiği inanma şartlarını taşımalı, beraberinde bu şartların getirdiği yasak ve kurallara uymalı aynı zamanda da temsil ettiği değerlerin farkında olmalıdır (Bilgin, 2014: 77).

Dindar, dininin inanç, ilke, pratik ve sembollerini içselleştirerek bunları tutum ve davranışlarına yansıtan insandır (Kurt, 2008: 22).

Bakıldığı zaman bir kişinin dindar olarak tanımlanabilmesi için öncelikli olarak herhangi bir zorlama altında kalmadan belli davranış ve tutumları gerçekleştirmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda kişinin bu örüntüleri yerine getirirken samimi ve içten olması da ayrıca önemli bir adım olarak ele alınmaktadır. Ele alınan dindar kişiden yola çıkarak farklı dindarlık tanımları yapılmıştır.

Dindarlık ne salt bilgi, ne salt duygu ne de salt davranıştan ibarettir. Bunlardan sadece birisi üzerine ikame edilmiş dindarlık tecrübesinin patolojik sonuçlar doğurması muktedirdir. Olması gereken haliyle dindarlıkla iman duygusu bilgiyle tahkim edilmeli, bilgi de ahlaki davranışlarla donatılmış bir hayat tarzına dönüşmelidir (Öztürk, 2007: 5-7).

Dindarlık belli bir dinin inanç ve öğretilerinin belli bir zaman ve şartlarda belli bir kişi, grup ya da toplum tarafından yaşanmasını ifade etmektedir (Hökelekli, 2017: 43).

Dindarlık bir dine inanmak, inanç ve pratik uygulamalara dönük bilgilere sahip olmak, bunları içselleştirerek kişiliğin bir parçası haline getirerek tecrübe etmek, yaşam felsefesinin oluşturulmasında dini merkeze oturtmak ve tercihleri bu doğrultuda şekillendirerek oluşan oryantasyon sürecidir (Apaydın, 2016: 68).

Dindarlık, bireylerin ilahi olduğunu düşündükleri herhangi bir şey ile kendinlerini ilişki içinde görmeleri bakımından tek başlarına yaşadıkları duygular, eylemler ve tecrübelerdir (James, 1961: 42).

Dindarlık din kavramına göre daha aktif ve içerisinde insanı etkileyen farklı boyutların yer aldığı bir kavramdır. Bu boyutlar hakkında farklı araştırmacılar farklı biçimlerde çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Ancak ülkemizde yapılan birçok çalışmada Glock'a ait beş farklı özelliğe sahip olan dindarlık boyutları tercih edilmektedir. Bu çalışmanın ve beraberinde yapılan birçok çalışmanın tercihinin Glock tarafından gerçekleştirilen dindarlık boyutları olmasının sebebi Glock'un çalışmasını yaparken bütün yaşayan dünya dinlerini inceledikten sonra bu boyutları oluşturmasından kaynaklanmaktadır. (Yıldız, 2006: 98) Bu da birçok farklı din ve farklı çalışmada bu boyutların tercih edilmesinin sebebi olarak açıklanabilir.

1.3. Dindarlığın Boyutları

Dünya üzerinde yer alan farklı dinler ve bu dinin inanırları üzerinde tanımlamalarını yaptığımız dindarlık kavramı kendi içerisinde insanları ve yaşadıkları hayatı farklı yönlerde etkisi altına almaktadır. Bahsedilen bu etki ise dindarlığın farklı boyutları olarak karşımıza çıkar. Dindarlığın boyutlarını farklı biçimlerde ve sayılarda ele alan farklı araştırmacılar vardır. Özellikle kişilerin inanırı olduğu din ile daha yakın bir ilişki içinde olduğunu ortaya koyan dindarlık kavramı kendi içerisinde boyutlandırılmış ve etki alanları insanların vermiş olduğu tepki ve geri dönüşlere göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma içerisinde en çok tercih edilen ve en kapsamlı olarak kabul edilen görüş ise Glock'a aittir.

Tablo 1. Dindarlık Boyutları

Görüş Sahibi		Dindarlığın Boyutları			
Wach	İnanç	Uygulama	Cemaat		
Lenski	İnanç	İbadetlere Katılma	Dini Gurup Üyeliği	Dini Duygu	
Fukayama	İnanç	İbadet	Duygu	Bilgi	
Thouless	Zihinsel(Bilgi)	Geleneksel	Tecrübi		
Whiteman	İnanç	İbadetlere Katılma	Tecrübi		Etki
Glock	İdeolojik(İnanç)	Törenselsel	Tecrübi	Zihinsel	Etki
İslam Bilginleri	İnanç	İbadet	Ahlak		

Tablo içerisinde görüldüğü üzere dindarlık farklı boyutlar içerisinde ele alınmıştır (Hökeleli, 2017: 52).

1.3.1. İdeolojik(İnanç) Boyut

Bir dinin inanırı olan kişinin ait olduğu dine yönelik belli başlı kuralları ya da dinin sahip olduğu inanç bütünlüğünü kabul etmesi gereklidir. Dünya üzerinde yer alan farklı dinlerin içerisinde farklı inanç bütünlükleri vardır. Bu bütünlükler dinlerin kendi içerisinde ayrılırsalar dahi genel olarak o dinin merkezi içerisinde baş rolde yer alırlar. Daha önceden tanımladığımız dindar insanın inanırı olduğu dinin inanç bütünlüğünü kabul etmesi gereklidir. Bu bütünlüğün yanı sıra dinlerin içerisinde yer alan farklı ideolojik boyutlar yer alır. Örnek verilecek olursa İslam dininin amentüsü içerisinde birbirinden farklı olan ilkeler vardır ve iman etmiş kişilerin bu ilkeleri kabul etmesi beklenir. Her din içerisinde farklı amentüler ve inanç ilkelerinin farklı yönlerine vurgu yapılır. Ancak genel kabul görmüş olan dini inançlar dinin bu boyutunu ortaya çıkarır (Köse & Ayten, 2018: 113).

Her dinin içerisinde kişinin kendisini düşünerek tasavvur ettiği aşkın bir yaratıcı yer alır. Aşkın olarak nitelendirebileceğimiz bu varlık İslam inancına göre Allah, Yahudi inancına göre Yehova, Hıristiyan inancına göre ise Baba Oğul Kutsal Ruh üçgeninde ortaya çıkabilmektedir. Kişiye bu hayatı ve beraberinde birçok şeyi veren aşkın varlığa inanmak ve onun belirlediği ölçülere riayet etmek ise dindar olarak nitelendirebileceğimiz kişinin sahip olacağı ideolojik (inanç) boyutu tam manası ile ortaya koyar. Başta peygamberler olmak üzere dinlerin inanırı olan kişiler diğer insanları iknaya çalışırlar. Sonuç itibari ile ortaya kişinin kabul ettiği bir dini inanç çıkar. Bu da dindarlığın ideolojik

(inanç) boyutunu çok net bir biçimde açıklama hususunda yeterli olacaktır (Peker, 2011: 73).

1.3.2. Törenselle (İbadet ve Uygulama) Boyut

Dinler kendi içlerinde belli başlı inanç esaslarının yanı sıra ritüelleri de barındırırlar. Her din içerisinde farklı biçimlerde uygulamalar yer alır. Dindar olarak tanımladığımız birey ise inanırı olduğu dinin bu uygulamalarını yerine getirmekle sorumludur. Aynı zamanda bu sorumluluk kişinin o dine olan samimiyetini ortaya koyan bir ölçüt olarak baz alınabilir. Dua etmek, namaz kılmak, ayinlere katılmak ve benzeri birçok uygulama farklı dinlerin farklı ibadetlerinden örneklerdir. Dinin bir gereği ve doğal bir parçası olan bu uygulamalar kişiyi inanırı olduğu tanrıya yaklaştırma ve aynı zamanda da cezadan kurtulma düşüncesi için yapılan ve dindarlığın törenselle uygulama boyutunu ortaya koyan bölümüdür.

1.3.3. Tecrübe (Duygusal) Boyutu

Dindar insanın sahip olduğu inanca dair gerçekleştirdiği ibadet ve uygulamalar beraberinde kişiye duygu ve düşünce ekseninde yeni görüşler katar. Dindar olarak nitelendirilen insan tecrübe boyutunu ibadet esnasında ya da dua ederken yaşar ancak duygu boyutu bu durumla sınırlı kalmaz (Köse & Ayten, 2018: 114).

Kişi inanırı olduğu din ile ilgili olan her uygulama öncesinde, uygulama sırasında ve sonrasında farklı duygular yaşayabilir. Özellikle imanın tahkiki kısmı dindarlığın tecrübe boyutunun daha yoğun olarak ortaya çıktığı kısımdır. Tahkiki imana sahip olan dindar, inancına daha çok bağlı olduğu gibi aynı zamanda da yaşadığı duygular bu oranda daha yoğun olarak ortaya çıkacaktır. Kişinin yaşamış olduğu her türlü derin tecrübe esasen bu boyutu oluşturur. Bundan dolayı bu boyutun araştırılması, dindarlığın her bir boyutu ile ilişkili olarak yapılabilir. Diğer boyutlar dikkate alınmadan tecrübe boyutu tam manası ile kavranılamayacağı gibi, dini tecrübeyi dikkate almadan da dindarlığın diğer boyutları anlaşılabilir (Hökeleli, 2017:54).

1.3.4. Zihinsel (Bilgi) Boyut

Bir dinin inanırı olmak için o din hakkında bilgi sahibi olmak şarttır. İmanın ilk noktası olan bilgi kişinin tam olarak neye inanması gerektiği, nelerden sakınılması gerektiği ve beraberinde birçok özelliği içerisinde barındırır. Dindar olarak tanımlanan kişinin ise inanırı olduğu din hakkında bilgi sahibi olması ve bu bilgileri uygulamaya

dökmesi beklenir. Kişi bir din hakkında çok fazla bilgi sahibi olabilir ancak bu bilgiler inanç ekseninde değerlendirilmediği takdirde dindarlık açısından çok bir şey ifade etmeyecektir. Dini bilgi iman ile birlikte uygulama sonucunda kıymetli hale gelmektedir. Dindarlık açısından bu boyut diğer boyutlar için bir basamak ya da temel olarak kabul edilebilir.

1.3.5. Etki Boyutu

Dindar olarak nitelendirilebileceğimiz insan günlük hayatında inanır olduğu dine ait motifleri sergileyerek davranışlarını ortaya koyan kişidir. Din insan için hayatın her alanında etkisini gösteren önemli bir kaynaktır. Dindarlık noktasında da dinin kişiyi her yönüyle etkilediği açık bir gerçektir. Dinin sahip olduğu öğretiler kişiyi bazı davranışları yapmaya iterken bazı davranışlardan da kaçınmaya sebep olabilmektedir. Kişinin psikolojik durumunu kontrol etmesine yardımcı olan dini uygulamalar beraberinde dindar kişinin güçlü ve huzurlu olmasına da sebep gösterilebilir. Kısaca hayatın her alanında, insanın her türlü davranışında ve daha birçok farklı yönden kaynak olarak din, insanı etkileme ve yönlendirme gücüne sahiptir. Bakıldığı zaman dindarlığın etki boyutu diğer boyutları da etkilemekte ve diğer boyutlarla tam bir bütünlük içerisinde hareket etmektedir.

1.4. Pozitif Psikoloji

Klasik psikoloji tarihi içerisinde kendisini mutluluk yoluna adanmış bir alan olan pozitif psikoloji geçmişten gelen birikimlerle yeni bir dal olarak ortaya çıkmıştır. Psikoloji tarihi incelendiğinde deneysel psikolojiyi ilk kez ele alan, kendi sistemi içerisinde bilinci ön plana çıkaran Wilhelm Wundt çalışmalarında anlık yaşantılar üzerinde fazlaca durmuştur. Bunun yanı sıra araştırmalarında içebakış metodu kullanan Wundt bir deneyimi yansıtmak olanın ancak o deneyimi yaşayan kişinin kendisi olduğunu savunmuş ve yapısalcılık ekolünün baş aktörlerinden birisi olmuştur. İlerleyen zaman dilimi içerisinde ortaya çıkan işlevselcilik ise daha çok zihin üzerinden olayları anlamlandırma çalışmıştır. Bu konuda söz sahibi olan William James araştırmalarında iç gözlem metodunu tercih etmiş, zihnin değişen yapısını mercek altına almıştır. Zihnin açıklayıcı bir varlık olduğunu reddeden Skinner davranış üzerinde açıklama yapmak yerine tanımlama yolunu seçmiş, organizmanın davranışının tahmin edilebilir ve gözlemlenebilir olduğu belirtmiştir. Daha çok deneye yönelen ve betimlemelerle araştırmalarını gerçekleştiren Skinner davranışçılık ekolünün önemli bir temsilcisi haline gelmiştir. Ağırlıklı olarak hayatından kesitlerle çalışmalarını gerçekleştiren Sigmund Freud ise daha çok bilinçaltı yönlendirmeleriyle ön

plana çıkmıştır. Bilinç ve bilinçaltı davranışlara önem veren Freud kendi tabiri ile buzdağının görünmeyen kısmından hareketle psikanaliz ekolünün şüphesiz en önemli ismi olmayı başarmıştır (Schultz & Schultz, 2007: 131-610).

Pozitif psikoloji varlığını tam olarak bu noktadan sonra hissettirmeye başlar. Ortaya çıkan bütün araştırmalar ve görüşler sonrasında adından bahsettiren hümanistik psikoloji, insan doğasına daha olumlu ve pozitif bir yönden bakılması gerektiğini vurgulayarak çeşitli ihtiyaçların karşılanması durumunda insanın ruhsal açıdan daha sağlıklı olacağını savunur. Önceki yaklaşımları eleştiren hümanistik psikoloji, ruhsal bozukluklara ve olumsuzluklara odaklanmanın insanın olumlu yönlerini, sağlıklı bir insan ruhunun göz ardı edeceğini bildirerek önceki akımların sahip olduğu sınırlılıklar karşısında anlamlı bir kapı aralar. Hümanistik psikolojinin olgunlaşmasında oldukça fazla söz sahibi olan Abraham Maslow ortaya çıkardığı ihtiyaçlar hiyerarşisi ile psikoloji tarihinde çok farklı bir oluşumun temellerini atmıştır. İnsanın içerisinde yer alan kendini gerçekleştirme potansiyeline dikkat çeken Maslow beraberinde hiyerarşik bir sıra ile kişinin bu noktaya gelmeden önce geçirmiş olduğu evreleri ortaya koyar. Psikoloji tarihinde yer edinen hümanistik psikoloji ne yazık ki beklediği etkiyi yaratamaz ve büyük eleştirilere maruz kalır. Tam da bu noktada 1998 yılında Amerikan Psikoloji Derneği başkanı olan Martin Seligman hümanistik psikoloji içerisinden gelen birisi olarak insan üzerinde yer alan olumsuz davranışlara ve olumsuz ruh sağlığına yönelik çalışmaların çokluğundan bahseder. Beraberinde ise insanın olumlu yönlerinin neden bu kadar arka plana atıldığını, araştırmalarda neden daha az konu edildiğinin üzerinde görüş bildirerek eleştirisinde şu cümlelere yer verdi;

“Nasıl oluyor da sosyal bilimler insani güçleri ve erdemleri- diğerkâmlık, cesaret, dürüstlük, saygı, zevk, sağlık, sorumluluk ve iyimserlik- küçümseyip savunmacı stratejiler veya düpedüz illüzyon olarak nitelendirilirken zayıflık ve olumsuz motivasyonları – kaygı, ihtiras, bencillik, paranoya, öfke, düzensizlik ve keder- hakiki olarak nitelendiriyor?” (Seligman,1998:1’den akt Schultz & Schultz, 2007: 684)

Martin Seligman tarafından da belirtildiği gibi klasik psikoloji tarihine bakıldığında insan bazı noktalarda daha pasif bir varlık olarak ele alınmıştır. Süreç içerisinde gerçekleştirilen birçok psikolojik çalışma insanın daha çok olumsuz yanları üzerinde durmuş ve insanı insan yapan değerler göz ardı edilmiştir. Bu noktada özellikle 1950 yılına kadar geline süreç içerisinde dünya üzerinde gerçekleştirilen savaşların psikologları ve psikoloji tarihini etkilediği belirtilmektedir. Özellikle gerçekleştirilen dünya savaşları

toplumlar üzerinde büyük etki bıraktığı gibi psikolojik olarak birçok insanı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu etkiyi ortadan kaldırmak ve insanı pozitif olarak algılama düşüncesi ise psikologlar için gelecek yıllara ertelenmiştir (Seligman, 2007: 21).

İnsanların ve araştırmaların sorunlara yöneldiği bir dönem sonrasında pozitif yaklaşımın amacı insanı odaklandığı olumsuzluktan kurtarmaktır. Bu noktada amaç insanları -8'den daha üst seviyelere taşımak oradan da 0 noktasına ulaştırmaktır. Hedeflenen aslı itibari ile 0 (durağan) olmayıp beraberinde insanları pozitif yönde +8'e kadar ulaştırmak temel niyeti oluşturuyordu (Hefferon & Boniwell, 2018: 7).

Psikolojiye farklı bir bakış açısı kazandırmayı planlayan pozitif psikoloji, özellikle tedavi süreçlerinin incelenmesi ve yeniden ele alınması hastalıkların, başarının, mutluluğun yeniden tanımlanması, bireyleri karşılaştıkları ruhsal sorunlar karşısında sadece tedavi etmekle kalmayıp aynı zamanda da gelişimlerini desteklemesi, bütün bunların yanı sıra henüz gerçekleşmemiş olan ancak muhtemel karşılaşılabilecek her türlü psikolojik rahatsızlığın önlenmesi amacıyla çalışmalar planlamıştır (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000: 5-14).

Hümanistik psikoloji içerisinde yükselen ve olumlu bir değer olan pozitif psikoloji kendisini hümanistik akımdan ayrı tutmuş ve yeni bir akım olduğunu belirtmiştir. Bu noktada ise en büyük dayanak olarak kullanılan metod ön plana çıkarılmıştır. Hümanistik psikologlar araştırmalarında daha çok nitel yöntemleri ön planda tutmuşlardı. Ancak farklılığı bu noktada ortaya koyan pozitif psikoloji daha çok ağırlığını nicel yöntemlere vermiş ve bilimsel olarak daha kapsamlı olmayı amaçlamıştır.

1.4.1. Pozitif Psikoloji Tanımı

Mutlu ve huzurlu bir hayatın imkânını sorgulayan, bu yolda hayatın anlamını, mutluluğun ne olduğunu, iyi yaşamın nasıl olması gerektiğini bilimsel metodolojiler kullanarak açıklamaya çalışan pozitif psikoloji, klasik psikoloji içerisinde oldukça önemli ve yeni bir nefestir. İnsan doğasına karşı, psikoloji tarihi içerisinde gerçekleştirilen yaklaşımlar ve ağırlıklı olumsuz tutumlar karşısında ortaya çıkan pozitif psikoloji iyiyi ve olumlu olanı diğer bütün yönlerden önce düşünen bir yaklaşımdır. Pozitif psikolojiyi ele alan tanımlara bakılacak olursa;

Pozitif psikoloji keyifli bir hayat tecrübesi, mutlu ve anlamlı bireysel özelliklerin yanı sıra hayatı değerli kılan, yeri geldiğinde kişiyi hastalıklara karşı önlemler olarak koruyan pozitif bir bilimdir (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000: 5). İnsanların

erdemlerini konu edinen aynı zamanda insanın güçlü yönlerini ele alan bilimsel bir çalışma alanıdır (Sheldon & King, 2001: 216-217). Hayatı yaşamaya değer kılan şeylerin neler olduğunu araştıran bilim dalıdır (Peterson, 2006: 72). İnsan yaşamını ve insanın günlük hayattaki fonksiyonlarını geliştirmeye yönelik olarak insanın içerisinde var olan pozitif yönleri dikkate alan pozitif bilim dalıdır (Lyubomirsky, Dickerhoof, Boehm, & Sheldon, 2011: 391).

İşlevsel olarak bireylere, gruplara, kurumlara ve ideal işleyiş için gelişime katkı sağlayacak tüm süreçleri ve şartları ele alan, araştıran bir bilim dalıdır (Gable & Haidt, 2005: 103-110) gibi birçok tanımı literatür içerisinde görebiliriz.

Pozitif psikoloji sadece mutluluğu önemseyen bir bilim dalı değildir. Çift yönlü bir eğilime sahip olan pozitif psikoloji mutluluğu ve iyiyi önemseyen gibi beraberinde insanın olumsuz yanını da hesaba katmaktadır. Bakıldığı zaman her yönü ile olumlu ve iyi yanlar ön plana çıksa da pozitif psikoloji aslı itibari ile olumsuz özelliklerin üzerine giderek insanları olumlu olana ve iyi olana yönlendirmeye çalışmaktadır. Beraberinde bununla da yetinmeyecek bir yapıya sahip olan pozitif psikoloji iyi olanı daha iyi yapmak için insanın içinde bulunan pozitif alana eğilerek bu alanı desteklemeye çalışan geniş bir bilim sahası içerisinde yer alır. Ancak bu kadar mutlulukla ilgilenmek ve olumlu yönleri ağırlıklı olarak ele almak beraberinde haklı eleştirilere sebep olabilir. Pozitif psikolojinin neyi savunduğu, neleri desteklediği kadar ne olmadığı, neleri desteklemediği de önemli bir noktadır. En büyük eleştiriyi sadece mutluluk odaklı olmak üzerinden alan pozitif psikoloji sürekli bir iyilik anlayışı içerisinde yer alan polyannacılık değildir (Peterson, 2009: 5).

İnsanların daha olumlu olmaları için çaba harcayan pozitif psikoloji sade bir mutluluk bilimi değildir. Araştırmaya ve gelişmeye açık bir alan olan pozitif psikoloji birçok alanda çalışılabilen bir akım haline gelmiştir. Hayatı anlamlandırma ve zorluklara gerçek bir bakış açısıyla yaklaşarak olumlu duyguları işe koşma üzerinden hareket eden bir bilim dalıdır. Bilimsel temellere sahip olan pozitif psikoloji gelecek yıllar içerisinde de paydaşları ile gelişmeye ve mutluluk üretmeye devam edecektir.

1.4.2. Pozitif Psikolojinin Ana Konuları

İnsanın nasıl daha iyi bir hayat yaşayabileceği ve hayatta karşılaştığı zorlukla karşı olumlu yaklaşmayı ve düşünmeyi nasıl öğreneceği hususunda bilimsel bir bakış sergileyen pozitif psikoloji farklı konuları bünyesinde barındırır. Özellikle insanın olumlu yönlerini ön plana çıkarmak için çaba sergileyen pozitif psikoloji erdem ve değer temelli konulara

farklı odaklarla yaklaşır. Birey açısından sağlıklı bir ruh hali amaçlayan pozitif psikoloji öncelik olarak bireylerin deneyimlerini konu edinir. Bu deneyimler içerisinde geçmiş yaşantılar olduğu gibi şuan ki durum ve gelecekte kişinin karşılaşılabileceği durumlarda yer alır.

Hayatın tamamını kapsayan bu dönemler için umut, iyimserlik, şükran, cömertlik, hoşgörü gibi farklı konulara odaklanarak insanı amaçladığı yöne taşımak önemlidir. İnsanın sahip olduğu ve olacağı deneyimleri konu alanına alan pozitif psikoloji özellikle kişinin sahip olduğu pozitif düşünme yapısına da odaklanır. Bu noktada düşünceler farklı kaynaklardan beslenebilir ve etkilenebilir. Kültür, gelenekler, dil, din ve benzeri birçok farklı noktadan beslenen insan bunların bütününde kendi düşüncelerini olumlu yöne taşıyabileceği gibi tam tersi yönde de gösterebilir. Pozitif psikoloji tam da bu noktaya odaklanarak insanın içerisinde var olan değerler ve erdemleri çıkarmak, olumlu pozitif duygular ile insanı her yönden anlamlı ve mutlu bir hayata sevk etmeyi amaçlar. Bireysel özellikler içerisinde kullanılan konular ise cesaret, sevgi, affetmek, diğerkâmlık, şefkat, vefa, affedicilik gibi daha çok insanın bireysel pozitif algısına yöneliktir. Konu olarak bakıldığı zaman bireysel özelliklerin yanı sıra toplumsal alanlarda da yardımlaşma, diğerkâmlık, sorumluluk, gibi noktalar pozitif psikoloji konularına dâhildir (Akin-Little & Little, 2004: 155-162, Seligman & Csikszentmihalyi, 2000: 8-10).

İş ahlakı, grup çalışması ve dayanışma, paylaşma gibi konular genellikle işletme ve spor bölümlerinde pozitif psikoloji odaklı ele alınırken bu araştırma içerisinde ise daha çok bireysel pozitif özelliklerden diğerkâmlık konusuna vurgu yapılmıştır.

1.5. Değerler

Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin kıymeti olarak tanımlanabilen değer kavramı felsefe açısından kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey, sosyal açıdan ise bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel açılardan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak tanımlanabilir (TDK, 2018).

Değer kavramı özü itibarı ile insana ait olan ve insan ile şekil alabilen bir mahiyete sahiptir. Bir şeyin önemli olduğunu ya da özel olduğunu belirlemek yani o şeye bir değer atfetmek aslında insan için o şeyin ne derecede işlevsel ve ilgili olduğuna bağlıdır. Yapıp eden bir varlık olarak insanın bütün yapıp etmeleri mutlaka bir değer ile alakalıdır. Değer, insanın yapıp etmelerini belirleyen ilke ya da ilkeler olarak tanımlanabilir. Diğer bir

yaklaşımınla değer, kutsallığı olan, kutsallık atfedilen bir kavram olarak da tanımlanabilir. Doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik ve benzeri kutsallığı olan, sahip olunduğu takdirde insanlığı yücelten; bunlara sahip olmayanlarla kıyaslandığında kişiye kendi varlık alanında ayrıcalık kazandıran ilkelere (Uysal, 2003: 51-69).

Değer kavramı farklı biçimlerde, farklı bakış açılarıyla tanımlanabilen bir yapıya sahiptir. Bakış açılarının farklı olması ve tanımlarında bu denli çeşitli olmasının ardında yatan en temel unsur elbette ki insandır. Bir şeyin insan için ifadesi o şeyin aslında değerini ortaya koyan, insan için daha anlamlı ve peşinden gidilen bir şey olduğunu ortaya çıkarır. Bu bazen ekonomik bir şey, bazen kişinin verdiği emeğin karşılığı bazen de insanın ürettiği düşünce olabilirken bazen de ilahi kaynaklı olarak ortaya konan düşünceler olabilir. Günümüzde insanlar tarafından da farklı biçimlerde kullanılan değer kavramı araştırmamız ve konumuz gereği daha çok insanı insan yapan, onu yücelten, ahlak ve evrensel ilkeler sınırları içerisinde değerlendirilecektir. Değer kavramı insan için varlığının önemli bir parçası aynı zamanda da karakterin en temel yapı taşları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda gerek evrensel ahlak ilkeleri gerekse İslami değerler açısından belirlenmiş olan birçok farklı değerden söz etmek mümkündür. Söz konusu değerler insan hayatı için oldukça önemli olan, insanın nasıl yaşaması, nasıl davranması gerektiği hususunda yardım alınabilecek özelliklere sahiptir. Aynı zamanda insanın kendisi için bir vizyon ve misyon belirlemesinde de söz sahibi olan değerler kişilik oluşumu ve gelecek için büyük önem arz etmektedir. Dünyevileşmenin ağırlıkta olduğu bir dönem içerisinde varlığını devam ettirmeye çalışan değer kavramı içerik olarak oldukça önemli ve dolu olarak bilirse de günümüzde yaşayan insanlar için bu kavram ve kavram içerisinde yer alan geniş bilgi denizi önemsizleşmektedir. Gerek ahlaki yönden, gerek dini yönden gerekse sosyal yönden insanların sahip olduğu değerler elbette ki değişime açıktır. Ancak günümüzde bahsettiğimiz bu alanlardaki değişim olmaktan öte daha çok yozlaşma olarak kabul edilebilir. Bakıldığı zaman toplum içerisinde yer alan insani değerler artık çok fazla önemsenmemekte, dini değerler sıradanlaşmakta ve insanlar için basit olarak karşılanabilmektedir. Ancak şu unutulmamalıdır ki insan için varlığın kaynağı, karakterin oluşumu, psikolojik olarak rahatlık ve dini yönden huzurun kaynağı değerler üzerinden şekillenmektedir. Sahip olunan değerlerin kıymeti bilinmez, değerler yaşatılmazsa psikolojik yönden insan boşluğa düşecektir. Dini yönden ise bu boşluğun yeri doldurulamayacak, insan çıkmazlarla dolu olan günümüz dünyasında daha büyük, yeni ve anlamsız çıkmazlarla karşı karşıya kalma tehlikesi içerisine girecektir.

İnsan varlığını anlamlandırarak bir üst noktaya taşıyan değerler, toplum içerisinden geldiği gibi; kaynak olarak dinden de beslenmektedir. Dinler içerisinde yer alan emirler ve inanan insanın benimsemesi gereken birçok değer yer alır. İslam dini bu konuda zekâtı emrederek yardımlaşma ve paylaşma değerlerine insanları yönlendirmiştir. Aynı zamanda Yüce Allah insanlara adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emrederek insanların bu emirleri ve değerleri düşünmesi hususunda öğütler vermektedir (Kur'an, 16: 90).

Dinimiz İslam ve diğer dinler çerçevesinden konuya baktığımız zaman alçakgönüllülük, yardımseverlik, dürüstlük, saygı, affedicilik ve benzeri birçok farklı değerın insan için tavsiye edildiğinin, bu değerleri takip edenlerin dünya hayatı ve ahiret hayatının daha iyi olacağı hususunda emirler ve öneriler yer almaktadır. Sahip olunan değerler hakkında özellikle din bilimleri ve pozitif psikoloji son yıllarda daha fazla ilgilenmiş ve alan içerisinde değerlerle alakalı olarak yapılan çalışmaların sayısında artış görülmüştür. Bizler de değerlerin uygulanabilmesi ve hayatımızda daha fazla yer edebilmesi amacı ile affedicilik, alçakgönüllülük, diğerkâmlık, şükür, yardımseverlik gibi değerleri çalışmamız içerisinde inceleyeceğiz.

İnsan karakterinin önemli bir değeri olan affedicilik hayatın her alanında yer alan, kişilerarası ya da Tanrı ile kişi arasında gerçekleşen bir değerdir. Affetme ya da bağışlama, zarar gören ilişkiyi düzeltmek ve hoşgörü zeminine oturtma sürecidir. Affetme “kişinin kendisine yönelik kusur işleyen ve onu inciten birine karşı, onun hak etmediği merhamet ve sevgiyi göstererek, gücenme, darılma, öç alma gibi olumsuz davranma hakkında vazgeçme isteği” olarak tanımlanabilir (Hökelekli, 2013: 297).

Affedicilik değeri farklı biçimlerde ele alınabilir. Bireyin Tanrı'nın kendisinin affetmesiyle ilgili düşünceleri olabileceği gibi, bireyin kendisini, başkalarını veya olumsuz hayat koşullarını affedebilmesi söz konusu olabilir (Ayten, 2009: 112). Affedicilik kişinin içerisinde yer alan belli başlı duygulardan arınması olarak da görülebilir. Bu duygular kişinin başka bir kişiye gösterebileceği duygular olabildiği gibi aynı zamanda başka bir canlıya ya da yaratıcı Tanrı'ya karşı da ortaya çıkabilir. Bir değer olarak affedicilik kişi için oldukça zor uygulanabilirliği olan, sabır isteyen ve beraberinde güçlü bir karakter gerektiren bir yapıya sahiptir. Bir süreç olarak değerlendirebileceğimiz affedicilik kişinin içerisinde yer alan hırs, öç alma, kızma gibi duygularını törpülemesiyle ortaya çıkar. Süreç olarak belirlediğimiz affedicilik değeri kişinin kendisine yapılan herhangi bir davranışı ya da kızdığı, tepki gösterdiği şeyi tamamen unutmaması anlamına gelmez. Süreç içerisinde kişi affedeceği davranışa karşı kendisini, duygularını, nefsinin, psikolojisini doldurmak yerine

tam tersi bir davranış sergileyerek daha pozitif duygularla yeni bir kalkan oluşturur. Oluşan bu kalkan kişinin karakterine yeni bir güç kazandırabileceği gibi aynı zamanda farklı yönlerden kişiyi rahatlatarak yeni bir sürecin başlangıcı haline de gelecektir.

Affedicilik üzerinde yapılan birçok bilimsel araştırma günümüzde, psikolojinin birçok alanı içerisinde devam etmektedir. Yapılan bu araştırmalarda ele alınan hususlar ise affetme eğilimini ölçen ölçeklerin geliştirilmesi, affetmenin sağlık ve psiko-biyoloji açısından sonuçlarının incelenmesi, durumsal ve kişilikle ilgili yönlerinin açıklanması, ruh sağlığı affetme ilişkisinin ve affetmenin kişiler arası ilişkilerdeki faydalarının incelenmesi ve affetme dindarlık ilişkisinin incelenmesi açısından kendisini göstermektedir (Emmons & Paloutzian, 2001: 116). Affedicilik değeri dinimiz İslam içerisinde de yer alan önemli bir değer olup Yüce Allah'ın sıfatları içerisinde de yer bulmaktadır. Yüce kitabımız Kur'an'ı Kerim'i incelediğimizde birçok yerde affediciliğe vurgu yapıldığını görebiliriz. Örnek verecek olursak Rabbimiz Şurâ Suresi kırkıncı ayette kötülüğün karşılığının bir kötülük olduğunu ancak kim kendisine yapılan kötülüğü affederse bunun karşılığının Yüce Allah tarafından verilecek olan bir mükâfata eşit olduğunu bizlere söylemektedir (Kur'an, 42: 40).

İslam peygamberi olan Hz. Muhammed(s) yaşadığı çevrede ve nübüvvet sürecinde ne kadar affedici olduğunuz bizlere kanıtlamıştır. Keza Yüce Allah Kur'an içerisinde peygambere af yolunu tutmasını ve beraberinde her zaman için iyiliği, cahillerden yüz çevirmeyi emretmiştir (Kur'an, 7: 199).

Affedicilik değeri insanın karakterine bir katkı yaparken aynı zamanda ruh sağlığı açısından da insanın rahatlamasını sağlar. Kişinin zihninde yer alan kırgınlıkları affedememe durumu rahatsızlıklara sebep olur. Psikolojik yönüyle affedebilmek, haksızlığa uğrayan kişinin öfke, kırgınlık, gibi olumsuz duygu ve düşüncelerinden sıyrılmasıdır. Bu duygu ve düşünceleri zihinden uzaklaştırmak fiziksel ve psikolojik açıdan gerekli ve faydalıdır (Hökelekli, 2013: 304). Affedicilik insan için önemli bir değer olarak sosyal, psikolojik, dini ve daha birçok farklı yönden önemli bir değerdir. Karakterli bir yaşam, sağlıklı bir psikoloji ve dini açıdan salih bir Müslüman için affedicilik değerinin önemi yadsınamaz.

Kişinin kendini olduğundan farklı göstermesi birbirine zıt ve iki türlü olarak karşımıza çıkar. Eğer kişi kendisini olduğundan daha farklı ve özel, üst seviyede gösterme eğilimine sahipse bu davranışa gurur, sahip olduğu değerli özellikleri gizleyerek olduğundan daha normal ve aşağı göstermesine ise tevazu denir. Oldukça farklı bir değer

olan alçakgönüllülük toplum içerisinde mütevazı olarak bilinen insanın karakterinde yer alan önemli bir merkezdir.

Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen, engin gönüllü, tevazulu olarak adlandırılan kişi sözlük içerisinde alçakgönüllü olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018).

Alçakgönüllülük kibirlenmenin, gururlu davranmanın zıddı olarak kullanılır. Bilinçli olarak kişiliği zedelemeyen büyüklük taslamaksızın yerinde ve gerektiği şekilde beklenen davranışı göstermektir. Gerek sosyal statü gerekse psikolojik durumu düşük olarak görülen insanlara; onların bu durumunu rencide etmeden doğal davranma ve yardımda bulunma eğilimi ve davranışdır (Apaydın, 2016: 14).

Kişinin sahip olduğu özel bir değer olan alçakgönüllülük farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Tanımların ortak paydası içerisinde ise kişinin herhangi bir gücü ya da statüyü elde ettikçe diğer insanların eksikliğini örtbas etmesi ön plana çıkmaktadır. Sosyal bir değer olan alçakgönüllülük anlam ve kelime yönünden zıddı düşünüldüğünde daha net bir biçimde anlaşılacaktır. Büyüklenme, gurur ve kibir insan için birer zillet olup alçakgönüllülüğün tam tersini ifade eder. Kişi sahip olduğu gücü ve sosyal statüyü kullanarak diğer insanların eksikliğini vurgulama amacı güder. Bu amaç sonrasında ise yıpranmalar meydana gelebilir.

Makam, zenginlik, yetenek, şöhret, bedensel güç, güzellik ve başarı gibi gelip geçici şeylere gereğinden fazla önem vermemek, bunları kişinin kendinin ve başkalarının gelişmesi ve olgunlaşması için birer vasıta olarak görmesi gereklidir (Hökelekli, 2013: 289).

İnsanın hayatında bir araç olarak görmesi gereken dünyevi kazançlar dini açıdan da benzer şekilde ifade edilmektedir. İslam peygamberi olan efendimiz bu konuda bizlere örnek olmuş ve yaptığı her davranışta alçakgönüllülüğü elden bırakmamıştır. Hatta bu konuda kimi inanmayan insanlar tarafından eleştirilen peygamberimiz hakkında “dediler ki: bu ne biçim peygamber, yemek yer, çarşıda, pazarda dolaşır” ayeti kerimesi nazil olmuştur (Kur’an, 25:7).

Peygamberimizin hayatında ve yaşayışında olan sadelik ve alçakgönüllülük örneği, başta Müslümanlar olmak üzere bütün insanlığın örnek alması gereken bir misaldir. Alçakgönüllü olmayı kendisine ilke edinen insan kötü duygu ve düşüncelerden uzak kalacak, hayata daha pozitif ve olumlu duygularla bakabileceği gibi empati yönünü de

elbette ki geliştirecektir. Bu açıdan bakıldığında gerek psikolojik yönden gerekse dini yönden kişi doğru bir yönelim içerisinde kendisini bulur.

Kişiler arası bir ilişki olan yardım etme davranışı, gerek herhangi bir ödül bekleyerek gerekse de karşılık beklemeden muhtaç olan kişilerin içinde yer aldığı durumdan kurtarma davranışıdır (Ayten, 2009: 14).

Her insan günlük hayatında yardıma ihtiyaç duyabilir. Kişi her ne kadar güçlü olursa olsun diğer insanlar ve insanların yardımı olmadan hayatını belli bir noktaya kadar devam ettirebilir. Devamında ise mutlaka yardıma ihtiyaç duyacaktır. Yardımseverlik değeri kişilerin birbirleri arasında daha yakın iletişime geçmelerini sağlayan, insanları birbirine yaklaştıran ve sıcaklık oluşturan bir özelliğe sahiptir. Yardımseverlik bazı kişiler tarafından karşılık gözetilerek yapılabileceği gibi bunun tam tersi bir noktada da ortaya çıkabilir. Yardımseverlik söz konusu olduğunda kişilerin bu davranışı gerçekleştirebilmeleri için gönüllü ve istekli olmaları, karşılık beklememeleri daha değerlidir. Kişi herhangi bir insana yardım edebileceği gibi, bir canlıya ya da bir vakfa, bir kuruma karşıda bu davranışı gerçekleştirebilir. Değer söz konusu olduğunda yardımseverlik karşılık beklemeden, gönüllü olarak icra edildiğinde daha da kıymetli olacaktır. Keza bakış açımızı dine çevirdiğimiz zaman dünya üzerinde yer alan bütün dinlerin bu konuda ortak bir paydada buluştuğunu ve bu davranışı desteklediği söylemek yanlış olmayacaktır. İslam dini de yardımlaşmayı öğütlemiş ve bu konuda insanların birbirlerine olan ihtiyacını vurgulamıştır. Gerek dini gerekse psikolojik açıdan önemli bir değer olan yardımseverlik kişinin kendini iyi hissetmesini sağlarken, diğer insanların da ihtiyacı karşılandığı için bu noktada etkileşimli bir memnuniyet sonucu ortaya çıkacaktır.

İnsani değerler içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olan şükür mana olarak kişinin minnettar olduğunda, bir hediye ve benzeri başka bir şey aldığında ya da elde ettiğinde, elde ettiği bu şeyin değerini bilmesi ve takdir etmesidir (Emmons R. A., 2009: 13).

Türk Dil Kurumu sözlüğü içerisinde ise şükür kavramı, Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme, mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu beğenme olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018).

Sosyal bir varlık olan insan günlük hayatta diğer insanlarla ilişki içerisinde olmak zorundadır. Gerek aile gerekse toplum yapısı bu ilişkiyi zorunlu kıldığı gibi aynı zamanda gerekli hale de getirmektedir. Var olan bu ilişki içerisinde insan hiçbir zaman tek başına hareket edemez. Tam da bu noktada maddi ve manevi yardım devreye girer. Kişi gerek

diğer insanlara gerekse Yüce Allah'a karşı minnet duygusu içerisinde girer. İnsanın yaşadığı bu duygu esasen şükür olarak ifade edilen kavramın özünü içerisinde barındırır. İnsan diğer insanlardan ya da hissettiği, karşılaştığı manevi duygulardan dolayı minnet duygusunu yaşar. Bu duygu beraberinde şükür değerini de getirir. Günlük hayatın içerisinde yer alan teşekkür etme kavramı aslında kişinin elde ettiği her türlü faydaya karşı kullanmış olduğu bir ifadedir. Kişiyeye yardım eden birisine teşekkür edip şükür duygusu içerisinde olabileceğiniz gibi, aynı zamanda bizlere bu hayatı, sağlıklı ve düşünen bir bedeni verdiği için Yüce Allah'a da minnet içerisinde olup teşekkür edebiliriz.

Şükür bir tutumdur. Ancak bundan çok daha fazlasını ifade eden şükür duygu, erdem, ruh hali, alışkanlık, güdü, kişilik özelliği, baş etme yöntemi olarak da tanımlanabilir (Emmons R. A., 2009: 13).

Bir değer olarak şükür kişinin karşılaştığı şey hakkında niyet göstermesi, minnet duyması, idrak etmesi ve takdir etmesidir. İnsanın bu hayatta yaşama gayesini bildiren Yüce Allah bu hususta şükür edilecek ilk ve en önemli varlıktır. İnsana bu hayatı veren, hayatın içerisinde insanın faydalanması için her türlü nimeti nasip eden Yüce Allah'a karşı kişi dili, kalbi, amelleri, düşünceleri ve varlığını var eden her bir parçası ile şükür etmelidir. Yüce Allah mukaddes kitabı içerisinde "Rabbimizin rızıklarından yiye ve ona şükredin" buyurmaktadır (Kur'an, 34:15).

İnsan elde ettiği her türlü faydaya karşı şükür duymayı bilmeli, teşekkür edebilmeli ve bu değeri hayatının her alanında uygulayabilmelidir. Gerek psikolojik gerekse dini açıdan şükür kavramı insanı memnun eden, rahatlatan ve daha güçlü kılan bir özelliğe sahiptir. Şükretmek, insanın bağımlılık duygusunu artırır, ilişkilerin gelişmesine ve insanların birbirlerine karşı empati kurmasını kolaylaştırır. Olumlu duygusal bir değer olan şükür, insanın geçmişte yaşadığı olayları düzenlemede, olumsuz olarak anılan olayların hayata dair katkısını keşfetmede yardımcı ve destek olan bir kavramdır (Hökelekli, 2013: 150-151).

1.6. Diğerkâmlık Kavramı

Sosyal psikoloji, pozitif psikoloji gibi alanlar içerisinde sıkça kullanılan ve araştırılan bir değer olan diğerkâmlık aynı zamanda dini bir davranış olarak da ele alınmaktadır. Araştırmamızın bu bölümü içerisinde diğerkâmlık kavramı tanımlanacak, İslam geleneği içerisindeki yeri incelenecek, diğerkâmlığa yönelik yaklaşımlar ve diğerkâmlığın

dindarlıkla olan ilişkisi ele alınacaktır. Araştırmamız içerisinde tanımladığımız diğerkâmlık kavramı özgecilik kavramı ile eşdeğer olarak kullanılacaktır.

1.6.1. Diğerkâmlığın Tanımı

Bir değer olarak diğerkâmlık farklı kavramlarla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Türk dil kurumu diğerkâmlık kavramını özgecilik olarak tanımlarken bu kavram İslam dünyasında “isar”, İngilizcede “altruism”, Türkçe de elsever olarak geçmektedir (TDK).

Diğeri için yaşamak ve diğerleri için kişinin elinden gelen her türlü desteği vermesi anlamına gelen “diğerkâmlık” Farsçadan Türkçeye geçmiş olan, kök olarak “diğer” kavramının ön plana çıktığı önemli bir değerdir (Çankı, 1955: 103).

Diğerkâmlık kavramı üzerinde farklı sözlüklerde farklı tanımlar yapılmıştır. Başkalarının yararına kişisel çıkarından vazgeçmeye, başkalarına bencil olmayan güdülerle yardım etmeye hazır olma durumu *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü* içerisinde, bencillik ve ben tutkusu yerine sevginin başkalarına yönelmesi durumu *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü* içerisinde, çıkar gözetmeksizin başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olarak benimseyen ahlak tutum ve görüşü *Eğitim Terimleri Sözlüğü* içerisinde, başkalarının iyiliğini yaşama ve eyleme ilkesini yapan görüş ise *Felsefe Terimleri Sözlüğü* içerisinde (TDK), doğal bir iyilik ya da psikolojik bir dengesizlik sonucu, başkası için yaşamak, başkalarını düşünmek, başkalarını kendine tercih etmek anlamındaki görüş ise din psikolojisi terimleri sözlüğü içerisinde yer almaktadır (Apaydın, 2016: 60).

Diğerkâmlık kavramının ele alındığı başlıklardan birisi ise olumlu sosyal davranışlar, diğer ismi ile prososyal olarak adlandırılan davranışlardır. Olumlu sosyal davranış, yardım davranışını ve diğerkâmlığı da içerisinde barındıran, gönüllülük esasına dayalı, başka bir insanın fiziksel ve ruhsal sağlığına pozitif katkıda bulunmaya yönelik davranışlardan oluşan en genel kategoridir. Olumlu sosyal davranışlar içerisinde yer alan yardım etme davranışının bir alt kategorisi özgeciliktir. Prososyal yönden özgecilik/diğerkâmlık tanımı ise, kendini hiçbir şekilde düşünmeden, başkasına yarar sağlama amacıyla yapılan davranışlardır şeklindedir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2015: 242-243).

Diğerkâmlıkla alakalı olarak yapılan tanımlarda ön plana çıkan davranışlardan birisi çıkarıcılıktır. İnsanın psikolojik dünyasında iki temel unsur söz konusudur: Ben ve öteki. Diğerkâmlık, ben ve ötekini birbirine bağlar. Bu ikisini birbirinden ayırmanın ismi ise bencilliktir (Arslan, 2009: 540). Bu açıdan diğerkâmlığın diğer bir tanımı da süreç veya olaydan fayda gören kişinin ödülü için, fayda sağlayan davranışı sergileyen kişinin

kendisini düşünmeden harekette bulunmasıdır. Bu durum en basit anlatım ile gerçekleştirilen yardımsever hareketten, özellikle ödül ve çıkar beklenmemesidir (Karadağ & Mutafçılar, 2009: 43).

Diğerkâmlık değeri söz konusu olduğunda tanımların daha iyi anlaşılması için kavram ile ilgili olarak kişilerin motivasyonun da incelenmesi gereklidir. Hangi davranışın diğerkâm olduğu ya da olmadığı noktasında temel husus kişinin niyetidir. Diğerkâmlık davranışları genel olarak iki temel boyut içermektedir. Bu boyutlardan birisi kişinin gönüllü biçimde diğerlerine karşı yardım etme davranışlarını sergilemesidir. Diğeri ise kişinin hayatın her alanında ortaya çıkabilecek problemlerin önlenmesi ve çözümünü amacıyla çevresindekilere karşı gösterdiği gönüllü davranışlarıdır (Hökelekli, 2013: 248). Davranışın temelinde kişisel bir çıkar ya da başkalarına karşı iyi görünme, erdemli olarak anılma ve benzeri kaygılar varsa bu davranış diğerkâm olarak nitelendirilemez. Bu bencil bir davranış haline gelmiştir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2015: 243). Kişi diğerkâm davranışı bilinçli, istekli, karşılık ya da herhangi bir menfaat beklentisi içerisinde olmadan gerçekleştirmelidir. Günlük hayatımızın içerisinde yer alan diğer değerler gibi diğerkâmlık değeri de her zaman insani olarak ortaya çıkar. Kimi insanlar yardımı karşılık bekleyerek yaparken kimi insanlar ise psikolojik olarak vicdani, dini olarak Allah rızasını gözetir biçimde ve herhangi bir karşılık beklemeden yardım davranışını gerçekleştirir. Diğerkâm olarak tanımladığımız davranış ise belirtilen iki hususun gözetilerek niyet yönünden karşılıksız bir motivasyonun ortaya çıkması ile meydana gelir.

1.6.2. İslam Geleneğinde Diğerkâmlık

İnsanın dünya üzerinde Hz. Âdem ile başlayan yaşam süreci bir gayb olan kıyamete kadar devam edecektir. Bu süreç içerisinde insanlar maddi ve manevi olarak dünyada nasıl yaşamaları gerektiği hakkında düşünmüş, Yüce Allah ise bu konuda insanları uyarması ve yönlendirmesi için elçileri olan peygamberleri insanların içerisinde seçerek görevlendirmiştir. İnsanlar için iletişim dünya hayatında bir gerekliliktir. Bu durum ise insanlar arası yardımlaşma ve paylaşmayı zorunlu kılar. Gerek ahlaki bir zorunluluk, gerekse dini bir emir olan yardımlaşma insanların dünya yaşamını kolaylaştıracağı gibi aynı zamanda kişiler arası muhabbetin artmasında ve insanların birbirini sevmesinde de önemli bir etkidir. Yüce Allah bu hususta insanları peygamberler aracılığı ile uyarmış ve peygamberlerin yaşayışlarındaki örneklerle insanlara yol göstermiştir. Diğerkâmlık kavramının Dini literatürde yer alan karşılığı olan “İsâr” *başkalarının hak ve*

menfaatlerini, kendi hak ve menfaatlerinin önünde tutmaktır şeklinde tanımlanmıştır (Uludağ, 1997: 272).

Kuran'ı Kerim içerisinde “mallarında yardım isteyen ve iffetinden dolayı isteyemeyip mahrum olanlar için bir hak vardır” (Kur'an, 51:19) buyrulurken zengin kazandığı malların içerisinde fakirlerin haklarının olduğu ve zengin olan kişinin bu hakkı ödemesi gerektiği belirtilmiştir.

Bunun daha üstünü olan *Îsâr* örneğini ise Kuran içerisinde yer alan İnsan Suresi içerisinde görebiliriz. “Onlar (canları çekmesine rağmen), seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler. Biz (yedirdikleri kimselere hitaben) size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür de beklemiyoruz” derler (Kur'an, 76:8-9).

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve kölelere verenlerin...” (Kur'an, 2:177) ayeti kerimesi içerisinde *Îsâr* kavramına yönelik kişinin sevdiği şeylerden karşılığını yalnızca Yüce Allah'tan ümit ederek ihtiyaç sahiplerine verdiğinden ve bunun Allah katında hakiki iyilik olduğundan söz edilmiştir. Salih bir Müslüman için infak edilen malın, yapılan yardımın değeri dünya katında yoktur. Kuran içerisinde de belirtildiği üzere yapılan her şeyin karşılığı yalnızca Yüce Allah'tan beklenmektedir. Bu hususta İslam tarihine bakılacak olursa karşılık beklemeden vermenin en çok ön plana çıktığı zaman hicret vaktidir. Peygamber efendimiz hicretten önce Mekke şehri içerisinde kardeşleştirme hareketini başlatmıştı. İslam dinini kabul eden köleler ve Kureyş kabilesine dâhil olan bazı kişiler bu dönemde kardeş ilan edildiler. Akabe biatları çerçevesinde Medine de yer alan Müslümanları iyice tanıyan peygamber efendimiz (s) hicret gerçekleşince Mekkeli ve Medineli Müslümanları kardeş (muahat) ilan etti. Hz. Peygamber'in, eşsiz bir sosyal yardımlaşma ve dayanışma örneği olan kardeşleştirmeyi gerçekleştirmesinin gayesi, iş-güç ve servet sahibi oldukları Mekke'de her şeylerini bırakan ve dinleri uğruna doğup büyükleri yeri terk eden muhacirleri maddi ve manevi olarak desteklemek, mali sıkıntılarını bir ölçüde olsa hafifletmekti. Ensarın fedakârlığı öyle ileri bir noktaya ilerledi ki hurmalıklarını muhacir kardeşleri ile paylaşmayı dahi teklif ettiler (Sarıçam, 2014: 142).

İslamiyet'in ilk yıllarında Peygamber efendimizin örnek davranışı ile ortaya çıkmaya başlayan *Îsâr* hareketi; öncelikle Mekke'de, sonrasında ise Medine'de ensar muhacir kardeşliği arasında net bir biçimde kendisini göstermiştir. Gerek Yüce kitabımız Kuran'ı

Kerim gerekse İslam peygamberi İsâr olarak adlandırılan değeri hayatın her alanında uygulamış ve ümmetine tavsiye etmiştir.

İslam dışında ilahi dinler olarak adlandırılan dinler içerisinde yer alan Hıristiyanlık ve Yahudilikte de diğerkâmlık kavramı farklı yönlerden tavsiye edilmektedir. Dünyayı sevip dünyaya bağlanma kişiyi yalnız kendisini düşünmeye itmekte ve bencilliği hayat felsefesi yapmaya yöneltmektedir. Buna karşın İncil, toplumsal bir yaşamı tavsiye edip, ihtiyaç sahibini gözetmeyi öğütlemektedir. Yahudilerin kutsal kitabı olan Eski Ahid'de yoksul olan veya sonradan yoksullaşan kimseye yardım eli uzatılması gerektiği ve onlara ödünç verildiyse bundan fedakârlık ederek onun alınmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Özbay, 2018: 203-205).

İslam dünyası içerisinde İsâr olarak adlandırılan ve diğer ilahi dinlerin kaynakları içerisinde de karşımıza çıkan bu değer evrensel bir özelliği bünyesinde barındırır. Bir arada yaşama zorunluluğu bulunan insanlar, dinlerin bu öğütlerini dikkate aldıkça dünya daha adil ve diğerkâm olarak daha yaşanabilir bir hale gelecektir. Diğerkâm olarak yaşamak toplum açısından faydalı olduğu gibi birey açısından da gerek psikolojik gerekse dini yönden bir rahatlamaya, iç huzura sebebiyet verecektir. Sonuç olarak bakıldığı zaman İslam dünyası içerisinde ve diğer dini gelenekler içerisinde fedakârlık, paylaşma ve diğerkâmlık hareketleri önemli bir değer olarak anılmaktadır.

1.6.3. Diğerkâmlık Yaklaşımları

Diğerkâmlık değerini daha net bir biçimde anlamak açısından farklı kuram ve görüşlerin diğerkâmlığa yönelik bakış açılarını incelemek oldukça önemlidir. Çalışmamızın bu kısmında diğerkâmlığa yönelik olarak sosyal öğrenme yaklaşımı, psikanalitik yaklaşım, diğerkâmlık-empati yaklaşımı ve evrimsel yaklaşım ele alınacaktır.

1.6.3.1. Sosyal Öğrenme Yaklaşımı

Toplum içerisinde yaşayan ve sosyal bir varlık olan insan yaparak, yaşayarak, görerek her türlü öğrenmeye ve öğrendiklerini davranış haline getirmeye açık bir varlıktır. Sosyal öğrenme yaklaşımı genel olarak insanı yönlendiren etkenin çevre olduğunu ve kişinin etrafında yer alan diğer kişileri rol model olarak onlar gibi olma eğilimi gösterdiğini söyler. İnsan, insan olmanın bir gereği olarak hayatın her alanında diğer bireylerle etkileşim içerisinde olmak zorundadır. Doğuştan itibaren başlayan bu etkileşim kişinin sosyalleşme sürecini ve beraberinde sosyal öğrenmeyi oluşturur. Albert Bandura tarafından ortaya atılan bu teori davranışçı olmanın yanı sıra bilişsel özellikleri de

içerisinde barındıran bir yapıya sahiptir. Bandura bizlerin doğrudan pekiştirme yaşayarak öğrenmek yerine, model alma yoluyla, yani başka insanları gözlemleme ve davranışlarımızı onun davranışlarına benzetme yoluyla öğrendiğimizi teorisinde ortaya koyar. Davranışlarımızı etkileyen modellerin nitelikleri hakkında geniş çaplı araştırmalar yapan Bandura, en fazla etkilendiğimiz ve benzemeye çalıştığımız kişilerin bizimle aynı yaşta ve cinsiyette, olduklarını söylemiştir (Bandura, 1986 Akt. Schultz & Schultz, 2007: 506).

İnsanın doğduktan sonra yaşamaya başladığı ilk sosyal çevre ailedir. Aile içerisinde kendine yer bulan, anne, baba ve kardeşlerini tanıyan insan ilk öğrenmelerini de bu ortam içerisinde gerçekleştirir. Kişisel sosyalleşmenin başladığı aile ortamı karakter ve ahlak oluşumu açısından da oldukça önemlidir. Olumlu sosyal davranışlar söz konusu olduğunda kişi bu davranışlarına dair öğrenmelerini anne ve babasından görerek, sorarak, dinleyerek, duyarak izleyerek deneyimler ve öğrenir. Aile sonrasında ise sosyal çevrenin etkisi ile kişi öğrenmelerine devam eder. Diğerkamalık davranışı bir değer olarak sosyal hayatın içerisinde yer alır. İnsanların sonradan gösterecekleri diğerkam davranış, önceki yaşantılarının bir ürünüdür. Eğer bir kişi başkalarına yardım ediyor ve başkalarıyla paylaşabiliyorsa bu davranışın nedenini ebeveyni ile olan ilişkilerine, onları kendisine örnek almasına ya da onları taklit etmesine bağlayabiliriz. Kısacası sosyal öğrenme yaklaşımı, özgeci davranışı insanın sosyalleşmesi sonucu edindiğini ileri sürmektedir (Akbaba, 1994: 32).

Aile içerisinde başlayan sosyalleşme süreci okul ile devam ederek yeni sosyal ortamları meydana çıkarır. Okul ve beraberinde meydana gelen bu ortamlar içerisinde kişi kendisine yakın hissettiği diğer kişilerden farkında olmadan pekiştirilerek farklı davranış örüntülerini öğrenebilir. Özellikle diğerkâmlık gibi bir erdemın genç yaşlarda öğrenilip benimsenmesi açısından sosyal ortamlar ve sosyal öğrenme yaklaşımı oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Bu bakımdan aile içerisinde başlayan ve okul hayatı ile devam eden süreç içerisinde sosyalleşme ortamları değerlerin öğrenilmesi ve davranış haline getirilmesi bakımından önemlidir.

1.6.3.2. Psikoanalitik Yaklaşım

Psikoloji dünyası içerisinde oldukça önemli bir konumda yer alan Freud, psikanaliz görüşü ile insanı anlama noktasında kişiliğin yapısına dair farklı düşünlerini ortaya koydu. Ona göre insan zihni üç temel kısımdan oluşuyordu: id, ego ve süperegö. Aslında bunlar

beyindeki fiziksel kısımlar değildi, ama düşüncenin farklı yönlerini temsil ediyor ve böylece farklı bilinç düzeyleri arasında sürüp giden mücadeleyi açıklamaya yardım ediyordu. Freud bu kısımları haritada yer alan kesin sınırlar olarak değil, tersine bir sanatçının renkleri birbirine karıştırmasıyla iç içe geçen kısımlar olarak görüyordu. İd, içgüdüsel arzularla kaynaklanan, karanlık ve erişilmez olan, tek gerçekliği kendi bencil ihtiyaçları olan kısmı, ego, kişinin "kendi" olarak düşündüğü, dış gerçekliğe tepki veren kısmı, süperego ise bize neyin doğru neyin yanlış olduğunu söyleyen, davranışlarımızı vicdani olarak yargılayan kısmı meydana getirir (Snowden, 2012: 128-132).

İd ve süperego arasında git gel yaşayan ve insanı kontrol altında tutmak için çaba gösteren ego her anlamda sağlıklı bir psikoloji için mücadelesini sürdürür. İd, sürekli olarak baskısını devam ettirir ve ego tarafından kendi isteklerinin olması için devamlı süreç durumundadır. Süperego ise idden gelen bu istekler karşısında her zaman için en doğru olanı, toplum tarafından her zaman için kabul görülebilecek ideal olanı egodan ister. Ego ise kendisine yapılan bu çift yönlü baskı karşısında psikolojiyi sağlam bir şekilde korumaya ve ayakta tutmaya özen gösteren bir yapıya sahiptir. Ancak yaşanabilecek bazı durumlar (stres, baskı) kişilik üzerinde kaygı meydana getirebilir. Kaygı ile birlikte ego bu durumu hissedebileceği gibi, beraberinde gelen sorunlar da kişinin sağlıklı psikolojisini etkisi altına alacaktır. Tam da bu noktada ortaya çıkan savunma mekanizmaları, egoyu aşırı kaygıdan korumak için kendisini gösterir. Savunma mekanizmaları olmazsa, kaygı, zihin sağlığı için bir tehdit oluşturur. Bu yüzden ego, çeşitli savunma mekanizmaları kullanarak itkileri engeller. Bu hususta özellikle yansıtma mekanizması kişinin sahip olduğu ihtiyaçlarını dolaylı yollardan diğer insanlara iletmesiyle ortaya çıkar. Kişi yaşamı boyunca başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önüne geçirebilir (Snowden, 2012: 135). Eğer ki bu mekanizma olumlu yönde kullanılırsa diğerkâmlık kişilik için daha sağlıklı ve ahlaki sonuçlar ortaya çıkarabilir. Kişinin paylaşarak ideal olanı yapması ve bencil davranmayarak idi engellemesi durumunda ego orta noktayı bulmuş ve kaygıyı engellemiş olacaktır. Dolayısıyla diğerkâmlık gibi değerler kullanılarak psikanaliz teorisi açısından kişi denge durumunda olacağı gibi kaygı, bencillik, stres, narsisizm gibi dengeyi sarsabilecek etkenlerden uzak kalacaktır. Bu da insan açısından pozitif yönde bir gelişim olarak yorumlanabilir.

1.6.3.3. Diğerkâmlık-Empati Yaklaşımı

Empati, bir insanın, kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Empati tanımı üç önemli öğeden oluşmaktadır.

- 1- Empati kuracak kişi kendisini karşısındakinin yerine koymalı, olaylara onun bakış açısıyla bakmalıdır.
- 2- Empati kurmuş sayılmamız için, karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamamız gereklidir.
- 3- Empati tanımındaki son öge ise, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın, karşıdaki kişiye iletilmesi davranışıdır (Apaydın, 2016: 92-93).

Prososyal davranışlar içerisinde yer alan empati kavramı kişinin özellikle ne hissettiği ile daha çok ilgilidir. Tanım içerisinde de belirtildiği üzere empati yapacak olan kişi her anlamda karşısında yer alan kişiyi anlamalı, onun gibi hissetmeye, düşünmeye çalışmalıdır. Empatinin diğerkâmlık ile olan ilişkisi de kişinin karşısındakini düşünmesi ile ortaya çıkar. Diğerkâmlıkta kişi karşısındakini kendine tercih ederken empati kavramı içerisinde ise kişi kendisini karşısındakinin yerine koyar. Empati, kişiye, diğerkam bir motivasyon sağlar. Bu motivasyonla birey, kendinden çok başkalarını düşünme eğilimi içerisinde olur ve insanların ihtiyaçlarına ve içinde buldukları duruma daha duyarlı olur (Ayten, 2009: 67).

1.6.3.4. Evrimsel Yaklaşım

İnsanın nasıl öğrendiği ve öğrendiklerini nasıl davranış haline getirdiği birçok bilim insanı ve birçok teori tarafından tartışılmış, ortaya farklı görüşler çıkmıştır. İnsanın görerek, yaşayarak öğrendiği ve doğuştan boş bir zihin ile dünyaya geldiğini savunan görüşler olduğu gibi aynı zamanda kalıtsal belli özelliklerle beraber insanın dünyaya geldiği de belirtilmiştir. İnsan davranışlarını anlamlandırmak için ortaya atılan teorilerden birisi olan evrimsel yaklaşım diğerkâmlık noktasında bazı görüşler ileri sürmüştür. Örneğin Wilson, insanlarda yer alan diğerkâmlık davranışının genetik olarak var olduğunu, insanın doğası içinde böyle bir içgüdü olduğunu ve bunun sonradan öğrenilemeyeceğini vurgulamıştır (Wilson, 1975: akt: Düzgüner, 2013: 115).

İnsanın doğuştan itibaren yardım etme eğilimi içerisinde olduğu ve özellikle diğerkâmlık gibi bir eylemin kişinin genlerinde yazılı olduğu bu görüş içerisinde çok net bir biçimde belirtilmiştir. Yardım etme davranışını sosyal yönü ile ele alan evrimci

psikologlara göre, başkalarına yararlı olan karmaşık sosyal davranışlar türler için yaşamsal öneme sahiptir. İnsanların yakın akrabalarına, uzak akrabalarına oranla daha çok yardım etme davranışı sergilediği, genlerini taşıyıp aktarabilecek bir akrabayı kişinin daha fazla önemseydiği ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısı da evrimsel yaklaşımı her yönü ile destekler niteliktedir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2015: 243). Bu yaklaşıma sahip olan birçok psikolog aslında kişinin genleri içerisinde yardım etme davranışının var olduğunu ve bunun ise nesilden nesile aktarıldığını vurgulamışlardır. Örnekte de belirtildiği üzere genetik olarak bu davranışa sahip olan insanlar bu davranışlarını daha çok kendilerine yakın olan kişilere karşı sergilemektedirler. Bu durum evrimsel yaklaşım açısından bir kanıt olduğu gibi insanın kendi genetik alanı dışındaki kişilere karşı olan diğerkam yaklaşımlarının evrimsel yaklaşıma karşı farklı tartışma alanları yarattığı ise bir gerçektir.

1.6.4. Diğerkâmlık Dindarlık Ekseninde Yapılan Çalışmalar

İnsani erdemler içerisinde oldukça önemli bir konuma sahip olan diğerkamlık birçok farklı yönden insanları etkisi altına alabiliyor. Araştırmamız gereği bu yönler ve etkiler içerisinde din ve dindarlıkla alakalı olarak kişilerin davranışları, yönelimleri ve hayatlarındaki diğerkamlık değerini incelemek amaçlı olarak ortaya koyduğumuz ve araştırdığımız hipotezlerin yanı sıra, diğerkamlığı etkileyen din faktörü de inceleme alanımız içerisinde yer almıştır. Özellikle inanırı olduğumuz İslam dini içerisinde yer alan ve farz olan zekat, toplumun bir arada yaşaması için gerekli olan huzur ve anlayış ortamının oluşması bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Diğer bir yönden İslam peygamberi olan Hz. Muhammed (s) yardımlaşma, dayanışma, sadaka, infak gibi konular hakkında insanları uyarmış, bencillikten uzak, toplum bilincini oluşturmuş kişiler olarak yaşamamız gerektiğini bizlere öğütlemiştir. Önerilen bu öğüt ve emredilen davranışlar bakımından dinimizin paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önem ortadadır. Diğerkamlık sadece bir değer olmaktan öte kişiyi ahirete hazırlayan, Allah rızasını kazandıran ve manevi olarak çift yönlü huzur ortamını meydana getiren bir cevherdir. Bu iki konu hakkında literatür içerisinde yapılmış olan birçok çalışma mevcuttur. Aynı başlıklar halinde olmadan, konumuz çerçevesi içerisinde yapılmış olan çalışmalar olduğu gibi sosyoloji, spor, eğitim gibi alanlar içerisinde de diğerkamlık değeri son yıllarda fazlaca işlenen bir konu haline gelmiştir.

Yakın zaman içerisinde başlayacak olursak Özbay (2018: 271) tarafından çalışılan *Kur'an'ı Kerim'e Göre Sebep ve Sonuçlarıyla Bencillik ve Diğerkamlık* doktora tezi

içerisinde yüce kitabımız Kuran ışığında bencillik ve diğerkamlık değeri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Diğerkamlık kavramının Kuran içerisinde yer alan anlam sahası, yaşantımızda nasıl yer aldığı, çeşitleri, hedefleri ve vesileleri araştırma içerisinde incelenmiştir. Aynı zamanda diğerkamlığa sebep teşkil eden psikolojik ve sosyal etmenler Kuran'dan örneklerle açıklanmıştır.

Ahlak felsefesi temelli bir çalışma alanı içerisinde İsar ve Özgecilik kavramlarını ele alan Bahtiyar Büyük (2018: 72) ise *Ahlak Felsefesinde İsar ve Özgecilik: İslam Medeniyeti ve Batı Kültürü Açısından Bir Değerlendirme* başlıklı tezi ile karşılaştırmalı bir araştırmayı ortaya koymuştur. Araştırma içerisinde isar ve özgecilik kavramlarının benzer ve farklılıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmış, İslam filozoflarının eserlerinde bu kavramları nasıl tanımladıkları, boyutları ve sınırlılıklarının neler olduğu hususunda incelemeler yapılmıştır. Diğer bir yönü ile araştırma içerisinde Batı kültüründe yer alan özgecilik kavramı ele alınmış, özgeciliğin genetik, psiko-sosyal, felsefi ve sosyolojik temelleri üzerinde durularak sonuçta kendi alanları açısından ele alınan bu iki kavramın benzer ve farklılıklarına dair tespitlere de yer verilmiştir.

Gül (2016: 49), *Otantiklik ve Dindarlığın Özgecilik Üzerindeki Rolünün İncelenmesi* başlıklı tezi içerisinde gönüllülük gerektiren bir davranışta bulunurken, özgecilik düzeyinin etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla taşımaktadır. Bu amaçtan hareketle tesadüfi olarak seçilmiş olan 324 kişi üzerinde yapılan farklı anketler sonucunda otantiklik ve dindarlığın, özgecilik ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Harputlu (2015: 83), *Dini Tutum ve Özgecilik İlişkisi* isimli tez içerisinde üniversite öğrencilerinin dini tutumları ile özgecilik arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırma sonuçlarına göre deneklerin dini tutumlarının cinsiyet, yaş, fakülte, sınıf, yaşanılan yer, anne eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği tespit edilirken, baba eğitim durumuna göre farklılık tespit edilememiştir. Özellikle dini tutumun ön plana alındığı bu çalışma içerisinde yer alan alt boyutlarda dini tutum ve özgeciliğin aile alt boyutu içerisinde pozitif yönde, zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Beraberinde çalışma içerisinde birçok yönden pozitif ve negatif yönlü ilişkiler olduğuna dair sonuçlara ulaşılmıştır.

Maneviyat Algısı ve Diğerkamlıkla İlişkisi başlıklı tez içerisinde Türkiye ve Amerika kan bağıışı örneği üzerinden karşılaştırmalı bir araştırma ortaya koyan Düzgüner (2013: 235), maneviyat kavramının Türk ve Amerikan kültürü içerisinde nasıl algılandığını ve maneviyat diğerkamlık ilişkisi ortaya koymayı amaçlamıştır. Nitel yöntemler kullanılarak tamamlanan bu araştırma kuram oluşturma, kültür analizi desenleri esas alınarak görüşme

ve gözlem yöntemleri ile sonuçlandırılmıştır. Aynı zamanda kan bağışında yaş ortalaması Türkiye’de 28 iken bu ortalama Amerika’da 48 olarak bulunmuştur. Diğer bir yönden diğerkam davranma ve kan bağışu gibi gönüllü faaliyetlere katılma oranı Amerika’da ülkemizden çok daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elbetteki bu farklılıkların içerisinde nüfus önemli bir etken olduğu araştırma içerisinde belirtilmiştir.

İncelendiği üzere literatür içerisinde konumuz çerçevesinde yapılan araştırmalar sıralanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmalar daha çok yakın geçmiş içerisinde, konumuz ile bağlantılı olarak seçilmiş olup gerek diğerkamlık/özgecilik gerekse dindarlık konuları üzerinde farklı alan ve dallarda, farklı konular ve çalışma gurupları üzerinde araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma içerisinde kullanılan model, görgül araştırmalar içerisinde yer alan tarama tipi araştırmaların bir alt basamağı olan ilişkisel tarama tipi modelidir. Görgül araştırmalar, araştırmacının merak ettiği bilimsel soruları yanıtlamak amacıyla, ya da doğru olup olmadığını sınamak istediği durumlar (hipotez ya da denence) için gereksinim duyduğu verileri, gözlemler, anket ve ölçekler yardımı yoluyla istatistiksel işlemler yaparak çözümlendiği araştırmalardır. Alt basamakta yer alan tarama tipi araştırmalar ise sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan, büyük kitlelerin, (cinsiyet, yaş, medeni hal, öğrenim durumu) araştırmaya konu özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan, betimsel araştırmalardır. İki değişkenin yer aldığı ve birden fazla özelliğe ilişkin verilerle bunların arasındaki ilişkilerin sorgulanması esasına dayanan ilişkisel tarama tipi araştırmalar ise bizim araştırma modelimizi oluşturmaktadır (Can, 2017: 8-9).

Bu araştırmada, demografik değişkenlerle dindarlık ve diğerkâmlık arasındaki ilişki deneysel yöntemler tercih edilecek sonuçların ortaya çıkarılması üzerine amaçlanmıştır. Amaçlanan bu hedef doğrultusunda konu ile ilgili olan Dini Hayat Ölçeği ve Özgeciler Ölçeği bağımsız değişkenleri de içerisinde alan bir anket formu biçiminde katılımcıların doldurması için sunulmuştur. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında IBM SPSS Statistics 21.0 paket programı kullanılarak aktarılmıştır. Veri topluluğu söz konusu program kullanılarak gerekli istatistiksel işlemlerden geçirilmiş ve dindarlığın diğerkâmlığa etkileri üzerinde analiz edilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmamız Malatya ili içerisinde yer alan İnönü Üniversitesi bünyesinde, beş farklı fakültede, 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde uygulanmıştır.

Fakültelerin tercih edilme amacı ders içeriklerinde yer alan dini içeriğe sahip derslerin mevcut olup olmamasıdır. Buradan hareketle tercih edilen fakülteler; Eğitim Fakültesi (n:4333), Fen Edebiyat Fakültesi (n:3899), Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi (n:727), İlahiyat Fakültesi (3939), İletişim Fakültesi (n:1230) olarak araştırmamız içerisinde yer almıştır. İnönü Üniversitesi içerisinde yer alan farklı beş fakülte araştırmamızın evrenini oluşturmaktadır. Evrende yer alan her varlığın örnekleme girme şansının eşit olduğu bir yöntem olan olasılığa dayalı örnekleme yönteminin (Can, 2017: 27) basit yansız örnekleme biçimi araştırmamızın örneklem belirlenmesi için tercih edilen yöntemdir. Bu tercih sonucunda 450 öğrenciye anket uygulaması yapılmıştır. Ancak araştırmamızın konusu gereği bazı öğrencilerin anket uygulamasına katılmaması ve beraberinde doldurulan yanlış ve eksik testler analiz uygulamasının dışında tutulmuştur. Toplam 424 kişiye ulaşılan araştırmamız içerisinde bu uygulamayı yapanlardan 222'si kadın katılımcılar olurken, 202 erkek katılımcı da anket uygulaması içerisinde yer almıştır. Uygulanan anket çalışmasında belirlemiş olduğumuz örneklemin evreni temsil gücünü sınamak amacı ile Kaiser, Mayer, Olkin (KMO)- Barlett Örneklem Büyüklüğü testi uygulanmış ve faktör analizi için anketin temsil gücü “*oldukça yüksek*” çıkmıştır (F.Kaiser & Jiffy, 1974: 112).

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmamız içerisinde Özgecilik Ölçeği ve Dini Hayat Ölçeği kullanılmıştır.

2.3.1. Özgecilik Ölçeği

Araştırmamız içerisinde bireylerin diğerkâmlık/özgecilik düzeylerini belirlemek amacı ile Ekşi, Otrar ve Ümmet tarafından geliştirilen özgecilik ölçeği kullanılmıştır. Ölçek toplam 38 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler ise kendi içerisinde 7 farklı alt boyutta ortaya çıkarılmış ve maddelerin mantıklı bir biçimde gruplaştıkları belirlenmiştir. Ortaya çıkan alt faktörlerde birinci faktör 7 maddeden (18, 15, 11, 26, 12, 25, 36. maddeler), ikinci faktör 6 maddeden (4, 5, 6, 2, 1, 21. maddeler), üçüncü faktör 6 maddeden (33, 23, 28, 30, 31, 24. maddeler), dördüncü faktör 4 maddeden (10, 8, 20, 24. maddeler), beşinci faktör 5 maddeden (16, 22, 17, 3, 7. maddeler), altıncı faktör 5 maddeden (14, 9, 19, 13, 29. maddeler), yedinci faktör de 5 maddeden (37, 32, 38, 35, 27. maddeler) oluşmaktadır. Alt boyutlar kendi içerisinde isimlendirilmiş ve birinci faktöre giren maddeler “*gönüllü faaliyetlere katılım*” alt boyutu olarak, ikinci faktöre giren maddeler “*maddi yardım*” alt boyutu olarak, üçüncü faktöre giren maddeler “*travmatik durumlarda yardım*” alt boyutu olarak, dördüncü faktör “*yaşlı, hastalara yardım*” alt

boyutu olarak, beşinci faktör “*fiziksel güce dayalı yardım*” alt boyutu olarak, altıncı faktör “*eğitim sürecinde yardım*” alt boyutu olarak, yedinci faktör ise “*yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım*” alt boyutu olarak isimlendirilmiştir. Ölçek 5’li derecelendirme tipinde 1=hiç katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum, 5=tamamen katılıyorum şeklinde yapılandırılmıştır. Yapılan bu işlemlerin ardından Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonucunda ölçeğin tüm alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir ($p<.001$). Ölçeğin toplam Cronbach Alpha değeri ,931, Guttman değeri ,892 ve toplam Spearman Brown değeri ,892 olarak bulunduğundan ölçeğin istatistiksel olarak güvenilir olduğu belirtilmiştir. Diğer bir yönden ölçeğin kriter geçerliliği için yapılan analizde, Özgeçmiş Ölçeği’nin tüm alt boyutlarıyla Schwartz Değerler Ölçeği’nin yardımseverlik alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak $p<.001$ düzeyinde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Bütün bu bulgulardan hareketle ölçeğin sonuçları ölçmede güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu ortaya konulmaktadır (Ümmet, Ekşi, & Otrar, 2013: 301-314).

2.3.2. Dini Hayat Ölçeği

Araştırmamız içerisinde kullandığımız diğer bir ölçek ise Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı öğretim elemanları tarafından geliştirilmiş olan Dini Hayat Ölçeği’dir. Ölçek toplam 31 maddeden meydana gelmektedir. Bu maddeler ise kendi içerisinde 4 farklı alt boyuta ayrılmıştır. İnanç boyutu 4, duygu boyutu 7, davranış boyutu 10 ve bilgi boyutu 10 maddeden meydana gelmiştir. İnanç boyutu, katılıyorum (2), kararsızım (1), katılmıyorum (0), şeklinde üç seçenek üzerinden kodlanabilmekte olup, alınabilen en düşük puan 0, en yüksek puan 8’dir. Duygu boyutu, ifade edilen duygu ve davranışların sonucundaki yaşantıların şiddet derecesine göre, hiç (0), biraz (1), çok (2), pek çok (3) şeklinde cevaplandırılmaktadır. Bu boyuttan en az 0, en fazla 21 puan alınabilmektedir. Davranış boyutunda maddeler, ifade edilen davranışın sıklık derecesine göre, hiç (0), bazen (1), çoğu zaman (2), her zaman (3) şeklinde işaretlenebilmekte olup en az 0, en fazla 30 puan alınabilmektedir. Son olarak, bilgi boyutu doğru-yanlış şeklinde işaretlenmekte olup her doğru cevap için 1 puan verilmektedir. Alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 10’dur. Tüm ölçekte alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 69’dur. Belirtilen yüksek puanlar aynı zamanda dindarlık düzeyinin yüksek olduğunu gösterir. Korelasyon kat sayısı (Pearson Momentler Çarpımı) $r=.86$ olup, $p<.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Aynı zamanda ölçeğin boyutları

arasındaki korelasyonlara bakılmış sonuçta, bütün boyutların birbiriyle ve ölçeğin tamamıyla korelasyonlarının anlamlılık düzeyi $p<.001$ düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Ölçeğin geçerliliği ise, bilinen gruplar tekniği kullanılarak yapılan çalışmayla tespit edilmiştir. İki grup arasında yapılan testin farkı ($t=20.68$), $p<.001$) düzeyinde anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen verilere göre ölçeğin sonuçları ölçmede güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmamız için gerekli veriler 2018-2019 eğitim öğretim yılı güz dönemi içerisinde İnönü Üniversitesi bünyesinde aktif öğrenim gören öğrenciler içerisinden elde edilmiştir. Ölçekler uygulanmadan önce farklı beş fakülte için gerekli yasal izinler alınmıştır. Akabinde farklı öğretim elemanları yardımı ile uygun görülen ders dışı zamanlarda, sınıf ortamında gerekli uygulamalar yapılmıştır. Uygulamalar esnasında araştırmacı hazır bulunmuş, araştırma konusu hakkında ve kişisel bilgilerin gizliliği hususunda gerekli bilgilendirmeler katılımcılara yapılmıştır. Araştırma konusu gereği yapılan anket uygulamasına katılmak istemeyen öğrenciler olmuştur. Aynı zamanda veri toplama araçlarına gerekli doğrulukta cevap vermeyen öğrencilerin anketleri veri seti içerisine dâhil edilmemiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Dindarlık ve diğerkâmlık arasındaki ilişkinin incelenmesi için anketlerin girilmesinde ve verilerin analizinde IBM SPSS Statistics (21) paket program kullanılmıştır. Araştırmanın devamında kullanılacak olan testler ve anlamlılık düzeyini ölçmek için normallik dağılım testi uygulanmıştır. Uygulanan bu testin sonuçları Tablo 2 içerisinde belirtilmiştir.

Tablo 2. Normallik Testi Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	Dini Hayat Ölçeği	Özgecilik Ölçeği
Skewness	-1,040	-,499
Std. Error of Skewness	,119	,119

Kurtosis	,927	,176

Std. Error of Kurtosis	,237	,237

Tablo 2 incelendiğinde araştırmamıza ait olan arpıklık ve basıklık değerleri -1,96 ile +1,96 arasında yer almaktadır. Sınırlanan bu değerler toplam değerlerin %95’lik kısmının içerisinde yer aldığı, diğer bir ifadeyle dağılımı bozan %5’lik değerler arasında yer almadığının kanıtını oluşturmaktadır. Bu durumda araştırmamızın verileri için dağılımın normalliği kabul edilebilir (Morgan et al. 2004. s49’dan akt. Can, 2017: 85).

Dağılımın normalliğinden hareketle araştırmamız içerisinde parametrik testlerin kullanılması uygun bulunmuştur.

III. BÖLÜM

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde İnönü Üniversitesi bünyesinde belirlemiş olduğumuz evren ve örneklem üzerinden elde ettiğimiz verilerin analizi yer almaktadır. Bu bölüm içerisinde demografik değişkenlere ait frekanslar verilecek olup hipotezler test edilecek ve değişkenler arasında yer alan ilişkilere dair bulgular değerlendirilecektir.

3.1. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular

Araştırmamız bünyesinde yer alan katılımcılara ait demografik değişkenler bu bölüm içerisinde tablolar halinde paylaşılacaktır.

3.1.1. Cinsiyet Değişkeninin Örneklem Dağılımı

Tablo 3. Cinsiyet Değişkeninin Örneklem Dağılımı

Değişken	n	%
Kadın	222	52,4
Erkek	202	47,6
Toplam	424	100

Tablo 3'e göre araştırmamıza katılan örneklem grubu içerisinde %52,4 ile kadın öğrenciler (n:222) yer alırken, erkek öğrenciler ise %47,6 ile (n:202) araştırma bünyesinde yer almışlardır. Kadın ve erkek öğrenci sayılarının yakınlığından hareketle eşit bir bölünmeden bahsedilebilir.

3.1.2. Medeni Durum Değişkeninin Örneklem Dağılımı

Tablo 4. Medeni Durum Değişkeninin Örneklem Dağılımı

Değişken	n	%

Bekâr	397	93,6
Evli	25	5,9
Boşanmış/Ayrı	2	0,5
Toplam	424	100

Tablo 4'e göre araştırmamıza katılan örneklem grubunun çoğunluğunu öğrencilerin oluşturması sebebiyle %93,6 ile bekâr öğrenciler (n:397), beraberinde %5,9 ile evli öğrenciler (n:25), %0,5 ile (n:2) boşanmış/ayrı yaşayan öğrenciler medeni durum değişkenini meydana getirmektedir.

3.1.3. Ekonomik Durum Değişkeninin Örneklem Dağılımı

Tablo 5. Ekonomik Durum Değişkeninin Örneklem Dağılımı

Değişken	n	%
Düşük/Orta altı	72	17,8
Orta	296	69,8
Ortanın Üstü	55	13,0
Toplam	423	99,8

Tablo 5'e göre araştırmamıza katılan öğrenci grubu içerisinde %17,8 düşük/ortanın altı (n:72), %69,8 orta (n:296), %13,0 ortanın üstü (n:55) olmak üzere farklı ekonomik duruma sahip olan kişiler yer almaktadır. Araştırmamız içerisinde yapılan analizde sadece 1 kişilik kayıp ekonomik durum değeri tespit edilmiş ve tabloya dâhil edilmemiştir. Elde edilen verilere göre araştırmada yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunu orta gelir düzeyine sahip kişiler oluşturmaktadır.

3.1.4. Öğrenim Görülen Fakülte Değişkeninin Örneklem Dağılımı

Tablo 6. Öğrenim Görülen Fakülte Değişkeninin Örneklem Dağılımı

Değişken	n	%
İlahiyat F.	89	21
Fen Edebiyat F.	87	20,5
Güzel Sanatlar ve T. F.	75	17,7

Eğitim F.	89	21
İletişim F.	84	19,8
Toplam	424	100

Tablo 6’da araştırmamıza katılan ğrenci grubu içerisinde %21 İlahiyat Fakültesi ğrencileri (n:89), %20,5 Fen Edebiyat Fakültesi ğrencileri (n:87), %17,7 Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi ğrencileri (n:75), %21 Eğitim Fakültesi ğrencileri (n:89), %19,8 İletişim Fakültesi ğrencileri (n:84) yer almıştır. Örnekleme seçiminde uygulamanın eşit biçimde yapılması sağlanmış ancak eksik ve yanlış doldurulan anketler, uygulamaya katılmak istemeyen kişilerin eksiklikleri tabloya yansımıştır. Sonuç olarak fakülteler arası bir eşitlikten söz edilebilir.

3.2. Dindarlık ve Diğerkâmlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmamızın bu bölümü içerisinde dindarlık ve diğerkâmlık arasında yer alan ilişkiye dair bulgular ve yapılan analizlere ait sonuçlara yer verilecektir.

3.2.1. Dindarlık ve Diğerkâmlık İlişkisi

Araştırma hipotezlerimiz dindarlık diğerkâmlık ilişkisi içerisinde incelenecektir. Birinci hipotez “*dini hayat ile özgeciler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır*” şeklindedir.

Tablo 7. Dindarlık Diğerkâmlık İlişkisine Ait Pearson Korelasyon Analizi

		Diğerkâmlık
	Pearson Correlation	,382*
Dindarlık	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424

*p<,01

Tablo 7’de dindarlık puanları ile diğerkâmlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur (r=,382, p<,01). İlişkinin gücünün orta olarak belirlenmesinde etkili olan farklı görüşler mevcuttur.

Büyüköztürk'e göre (Büyüköztürk, 2012: 32) korelasyon katsayısının 0.70-1.00 aralığında olması yüksek, 0.30-0.70 aralığında olması orta, 0.30-0.00 aralığında olması ise düşük olarak yorumlanmıştır. İki değişken arasında ortaya çıkan pozitif yönlü orta düzeyde ilişki hipotezimizi doğrulamaktadır.

Alan içerisinde konu ile alakalı olarak yapılan farklı çalışmalar mevcuttur. Kılıç (2018: 62) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların dini motivasyonları ile özgeciler durumları arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Ayten (2009: 151) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise dindarlık ve empatik eğilim arasında olumlu ve açıklayıcılık gücü oldukça yüksek bir ilişki elde edilmiştir. Dindarlık ve özgeciler açısından Gül (2016: 45) tarafından yapılan araştırmada dindarlık ile özgeciler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Harputlu (2015: 102) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçları içerisinde dini tutumlar özgeci davranışta özellikle yardımseverlik boyutunda etkili bulunmuştur.

3.2.2. Dindarlık Alt Boyutlarıyla Diğerkâmlık Arasındaki İlişki

Dindarlık alt boyutlarıyla diğerkâmlık ilişkisine ait ikinci hipotez “*dini hayat alt boyutları (inanç, duygu, davranış, bilgi) ile özgeciler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.*” şeklindedir.

Tablo 8. Dindarlığın Alt Boyutlarıyla Diğerkâmlık İlişkisine Ait Pearson Korelasyon

Analizi		Diğerkâmlık
İnanç	Pearson Correlation	,046*
	Sig. (2-tailed)	,346
	n	424
Duygu	Pearson Correlation	,361**
	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424
Davranış	Pearson Correlation	,317**
	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424
Bilgi	Pearson Correlation	-,033
	Sig. (2-tailed)	,503

*p>,05 **p<,01

Tablo 8’de dindarlık alt boyutu inanç ile diğerkâmlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır ($r=,046$, $p>,05$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan inanç alt boyutu kısmı doğrulanmamıştır.

Dindarlık alt boyutu duygu ile diğerkâmlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=,361$, $p<,01$).

Dağcı (2014: 86) tarafından yapılan araştırmada dindarlığın duygu boyutu ile umut arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Sezgin (2016: 59) tarafından yapılan diğer bir araştırmada ise dindarlığın duygu boyutu ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda ve bizim çalışmalarımız içerisinde elde edilen verilerden hareketle dindarlığın duygu boyutunun diğerkâmlık üzerinde etkisinin olduğunu belirtilebilir. Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan duygu alt boyutu kısmı doğrulanmıştır.

Dindarlık alt boyutu davranış ile diğerkâmlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=,317$, $p<,01$).

Şahin (2005: 191) tarafından yapılan araştırmada benlik saygısı ile dindarlığın davranış boyutu arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Gürsü (2011: 257) tarafından yapılan araştırmada ise dindarlığın davranış boyutuyla psikolojik sağlık alt boyutları olan anksiyete, olumsuz benlik, depresyon gibi boyutlar arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Vural (2016: 92) tarafından gerçekleştirilen diğer bir araştırmada ise dindarlığın davranışsal boyutu ile alçakgönüllülük arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Yapılan araştırmalardan hareketle dindarlığın davranış boyutu arttıkça beraberinde diğerkâm davranışta artış gösterdiği söylenebilir. İlgili hipotez içerisinde yer alan davranış alt boyutu kısmı doğrulanmıştır.

Dindarlık alt boyutu bilgi ile diğerkâmlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır ($r=-,033$, $p>,05$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan bilgi alt boyutu kısmı doğrulanmamıştır. Gürsu (2011: 259)

tarafından yapılan araştırmada dindarlığın bilgi alt boyutu ile psikolojik sağlığın alt boyutları arasında yapılan analizde negatif yönde anlamlı korelasyonlara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda dindarlığın bilgi boyutu puanlarının artması ile birlikte psikolojik sağlığın alt ölçekleri depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilitenin düştüğü sonucuna varılmıştır. Sonuç itibari ile dindarlığın bilgi alt boyut puanının diğerkamlığı etkilemeyeceği söylenebilir.

3.3. Demografik Değişkenlerle Diğerkamlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmamızın bu bölümünde demografik değişkenlerle diğerkamlık arasındaki ilişki incelenecektir. nc hipotez "*Demografik değişkenler(Cinsiyet, ekonomik durum, fakülte) ile özgecilik leğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.*" ana hipotez olmakla birlikte alt hipotezler incelenecektir.

3.3.1. Cinsiyet ile Diğerkamlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

nc hipotezin birinci alt hipotezi "*Cinsiyet değişkeni ile özgecilik leğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Erkek ğrenciler kız öğrencilere göre daha diğerkamdır*" şeklinde dir.

Tablo 9. Cinsiyet ile Diğerkamlık Puanlarına Ait Bağımsız Gruplar T-Testi

Değişken	Sonuçları				t	p
	Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma		
Diğerkamlık	Kadın	222	4,10	0,49	,834	,405
	Erkek	202	4,06	0,45		

*p>,05

Tablo 9'da gerçekleştirilen cinsiyet değişkeni ile diğerkamlık puanlarına ait Bağımsız Gruplar t-testi sonuçlarına göre kadınların diğerkamlık puan ortalamaları $\bar{X}=4,10$ olurken erkeklerin diğerkamlık puan ortalaması $\bar{X}=4,06$ 'dır. Buna göre kadınların diğerkamlık leğinden aldıkları puan ortalamaları erkeklerinkine göre daha yüksektir. Ancak aradaki fark anlamlı düzeyde değildir (t=,834, p>,05). Sonuç olarak özgecilik

ölçeğinden alınan puanların cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde fark göstermediği belirlenmiş, ilgili hipotez doğrulanmamıştır.

Literatür içerisinde yapılan farklı araştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ak (2013:41) tarafından gerçekleştirilen çalışmada cinsiyete göre öğrencilerin özgecilik puanlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Kasapoğlu (2013: 88) ise araştırmasında öğrencilerin özgecilik boyutunun cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Oktar (2018: 35) tarafından yapılan araştırmada ise özgecilik ile cinsiyet arasında anlamlı düzeyde farklılık elde edilememiştir. Harputlu (2015: 70) tarafından yapılan araştırmada ise özgeciliğin aile ve sosyal alt boyutunda cinsiyete dair anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Gül (2016: 42) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiş ve cinsiyetin özgecilik düzeyleri açısından bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan birçok çalışma sonucunda özgeciliğin cinsiyet değişkeni üzerinde etkili olmadığı belirtilebilir.

3.3.2. Ekonomik Durum ile Diğerkâmlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Üçüncü hipotezin ikinci alt hipotezi “*Ekonomik durum değişkeni ile özgecilik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Ekonomik durumu ortanın altında olanlar yüksek olanlara göre daha diğerkâmdır*” şeklindedir.

Tablo 10. Ekonomik Durum ile Diğerkâmlık Puanları Arasındaki Farklara Ait

Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları

Diğerkâmlık	Kareler Toplamı	Sd.	Ortalama Kare	F	p
Gruplar Arası	1,273	2	,636		
Grup İçi	94,599	420	,225	2,82	,060
Toplam	95,872	422			

Tablo 10’da ekonomik durum değişkeni ile diğerkâmlık arasında gerçekleştirilen Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) sonucunda ekonomik durum ile diğerkâmlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>,05$). Araştırma bulguları ekonomik durumun diğerkâmlık üzerinde bir etkisinin söz konusu olmadığını ortaya koymuş, ilgili hipotez ise reddedilmiştir. Araştırmamızdan elde edilen verilere benzer Topuz (2013: 76) tarafından yapılan çalışma içerisinde de ekonomik durum ile diğerkâmlık

arasında bir anlamlılık bulunamamıştır. Aynı şekilde Khalınbaylı (2018: 57) ve Şahin (2015: 67) tarafından yapılan benzer çalışmalarda da ekonomik durum ile diğerkâmlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3.3.3. Fakülte Değişkeni ile Diğerkâmlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Üçüncü hipotezin üçüncü alt hipotezi “*Fakülte değişkeni ile özgeçililik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. İlahiyat fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre daha yüksek diğerkâmlık düzeyine sahiptir*” şeklindedir.

Tablo 11. Fakülte Değişkeni ile Diğerkâmlık Puanları Arasındaki Farklara Ait

Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları					
Diğerkâmlık	Kareler Toplamı	Sd.	Ortalama Kare	F	p
Gruplar Arası	2,274	4	,568	2,545	,039
Grup İçi	93,609	419	,223		
Toplam	95,883	423			

*p<,05

Tablo 11’de fakülte değişkeni ile diğerkâmlık puanları arasındaki farklara ait yapılan analiz sonucunda diğerkâmlık ölçeğinden alınan puanların fakülte değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır (p<,05). Tablo 11’de yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar elde edilmiş(F(4-419)=2,545, p=,039), bu anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma (post-hoc) testlerinden Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey HSD testinin sonuçları Tablo 12 içerisinde verilmiştir.

Tablo 12. Fakülte Değişkeni ile Diğerkâmlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Tukey HSD

Testi Sonuçları					
Değişken	Fakülte	Ort.	Fakülte	Ort.Fark	P
	İlahiyat	4,19	Fen Edeb. F.	,157	,178
	Fakültesi		Güzel San. F.	,069	,881
			Eğitim F.	,209*	,028

Diğerkâmlık	Fen Edebiyat Fakültesi	4,03	İletişim F.	,119	,461
			İlahiyat F.	-,157	,178
			Güzel San. F.	-,087	,763
			Eğitim F.	,051	,951
	Güzel Sanatlar Fakültesi	4,12	İletişim F.	-,038	,984
			İlahiyat F.	-,069	,881
			Fen Edeb. F.	,087	,763
			Eğitim F.	,139	,328
	Eğitim Fakültesi	3,98	İletişim F.	,049	,965
			İlahiyat F.	-,209*	,028
			Fen Edeb. F.	-,051	,951
			Güzel San. F.	-,139	,328
	İletişim Fakültesi	4,07	İletişim F.	-,089	,722
			İlahiyat F.	-,119	,461
			Fen Edeb. F.	,038	,984
			Güzel San. F.	-,049	,965
			Eğitim F.	,089	,722

Tablo 12 içinde yer alan verilerden hareketle İlahiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi arasında öğrenim görülen fakülte ile diğerkâmlık ölçeğinden elde edilen puanlarda anlamlı düzeyde farklılıklar görülmüştür ($p < ,05$). Sonuç olarak İlahiyat Fakültesi bünyesinde yer alan öğrencilerin diğerkâmlık puanları Eğitim Fakültesi bünyesinde yer alan öğrencilerin diğerkâmlık puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. İlahiyat Fakültesi diğerkâmlık puan ortalaması ($\bar{X} = 4,19$) en yüksektir. Bu ortalamayı devamında Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi ($\bar{X} = 4,12$) ortalamasıyla, İletişim Fakültesi ($\bar{X} = 4,07$) ortalamasıyla, Fen Edebiyat Fakültesi ($\bar{X} = 4,03$) ortalamasıyla izlerken en düşük ortalama Eğitim Fakültesine ($\bar{X} = 3,98$) aittir. Verilerden elde edilen sonuçlar göz önüne alındığında İlahiyat Fakültesi'nin ortalamasının yüksek olması ve diğer fakültelere göre farklılaşması bünyesinde yer alan dini dersler, öğrenim gören öğrencilerin dini yönelimlerinin diğerkâmlık değerine yakınlığı ile açıklanabilir. Sonuç itibarıyla ilgili hipotez doğrulanmıştır.

Araştırmamız paralelinde yapılan çalışmalar içerisinde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Şahin (2015: 68) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlara göre katılımcıların gittikleri fakültelere göre özgecilik toplam puanında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ümmet (2012: 118) tarafından yapılan çalışmada da araştırmamıza benzer sonuçlar elde edilmiş, öğrenim görülen fakülte değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır.

3.4. Demografik Değişkenlerle Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmamızın bu bölümünde demografik değişkenlerle dindarlık arasındaki ilişki incelenecektir. Dördüncü hipotez “*demografik değişkenler(cinsiyet, ekonomik durum, fakülte) ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.*” ana hipotez olmakla birlikte alt hipotezler incelenecektir.

3.4.1. Cinsiyet ile Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Dördüncü hipotezin birinci alt hipotezi “*Cinsiyet değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla daha yüksek dini hayat puanına sahiptir*” şeklindedir.

Tablo 13. Cinsiyet ile Dindarlık Puanlarına Ait Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Dindarlık	Kadın	222	1,80	0,18	2,24	,025
	Erkek	202	1,75	0,23		

*p<,05

Tablo 13’te gerçekleştirilen cinsiyet değişkeni ile dindarlık puanlarına ait Bağımsız Gruplar t-testi sonuçlarına göre kadınların dindarlık puan ortalamaları $\bar{X}=1,80$ olurken erkeklerin dindarlık puan ortalamaları ise $\bar{X}=1,75$ olarak elde edilmiştir. Buna göre kadınların dindarlık ölçeğinden elde ettiği puan ortalaması erkeklere göre daha yüksektir. Aradaki fark ise anlamlı düzeydedir (t=2,24 p<,05). Sonuç olarak dindarlık ölçeğinden elde edilen puanların cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı bir şekilde fark gösterdiği belirlenmiş, kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha yüksek dini hayat puanına sahip olarak ilgili hipotez doğrulanmıştır.

Cinsiyet ve dindarlık ile alakalı yapılan farklı çalışmalar içerisinde de benzer ve farklı sonuçlara yer verilmiştir. Harputlu (2015: 64) yaptığı çalışma içerisinde kız öğrencilerinin dini tutum özelliklerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şentepe (2009: 43) tarafından yapılan araştırmada da kadınların dindarlık düzeyi erkeklere oranla daha yüksek bulunmuştur. Elde edilen bulgulardan hareketle ilgili hipotezimizin desteklendiği belirtilebilir.

3.4.2. Ekonomik Durum ile Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Dördüncü hipotezin ikinci alt hipotezi “*Ekonomik durum değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Yüksek gelire sahip olan kişiler daha düşük dini hayat puanına sahiptirler*” şeklindedir.

Tablo 14. Ekonomik Durum ile Dindarlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Dindarlık	Kareler Toplamı	Sd.	Ortalama Kare	F	p
Gruplar Arası	,077	2	,038		
Grup İçi	18,584	420	,044	,867	,421
Toplam	18,661	422			

Tablo 14’te ekonomik durum değişkeni ile dindarlık arasında gerçekleştirilen Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda ekonomik durum ile dindarlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilememiştir ($p>,05$). Araştırma bulguları ekonomik durumun dindarlık üzerinde bir etkisinin söz konusu olmadığını ortaya koymuş, ilgili hipotez reddedilmiştir. Araştırmamızdan elde edilen verilere paralel olarak Dağcı (2014: 97) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve ekonomik durum ile dindarlık arasında anlamlı bir farklılık elde edilememiştir. Aynı şekilde Şentepe (2009: 49) tarafından yapılan çalışma içerisinde de dindarlık ve ekonomik durum değişkeni arasında anlamlı bir farklılık elde edilememiştir. Literatür içerisinde ekonomik durumu iyi olanların daha düşük dindarlık algısına sahip olacağı genel bir görüş olmasına rağmen elde edilen verilerin çoğunluğunun bunun aksini ispatlar nitelikte olduğu söylenebilir.

3.4.3. Fakülte Değişkeni ile Dindarlık Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Dördüncü hipotezin üçüncü alt hipotezi “*Fakülte değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre daha yüksek dini hayat düzeyine sahiptir*” şeklindedir.

Tablo 15. Fakülte Değişkeni ile Dindarlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Tek

Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Dindarlık	Kareler Toplamı	Sd.	Ortalama Kare	F	p
Gruplar Arası	1,155	4	,289		
Grup İçi	17,889	419	,043	6,765	,000
Toplam	19,045	423			

*p<,05

Tablo 15’de fakülte değişkeni ile dindarlık arasında gerçekleştirilen Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucunda fakülte değişkeni ile dindarlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmiştir (F(4-419)=6,765, p=,000). Fakülte değişkeni ile dindarlık arasında elde edilen anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma (post-hoc) testlerinden Games-Howell testi uygulanmıştır. Games-Howell testinin sonuçları Tablo 16 içerisinde verilmiştir.

Tablo 16. Fakülte Değişkeni ile Dindarlık Puanları Arasındaki Farklara Ait Games-Howell

Testi Sonuçları

Değişken	Fakülte	Ort.	Fakülte	Ort.Fark	P
İlahiyat Fakültesi	4,19		Fen Edeb,F	,045	,380
			Güzel San. F.	,162*	,000
			Eğitim F.	,042	,468
			İletişim F.	,069	,128
Fen Edebiyat Fakültesi	4,03		İlahiyat F.	-,045	,380
			Güzel San. F.	,116*	,017
			Eğitim F.	-,003	1,000
			İletişim F.	,023	,952

Diğerkâmlık	Güzel Sanatlar	4,12	İlahiyat F.	-,162*	,000
	Fakültesi		Fen Edeb. F	-,116*	,017
			Eğitim F.	-,119	,013
			İletişim F.	-,093	,131
	Eğitim	3,98	İlahiyat F.	-,042	,468
	Fakültesi		Fen Edeb.F	,003	1,000
			Güzel San. F.	,119*	,013
			İletişim F.	,026	,925
	İletişim	4,07	İlahiyat F.	-,069	,128
	Fakültesi		Fen Edeb.F	-,023	,952
			Güzel San. F.	,093	,131
			Eğitim F.	-,026	,925

Tablo 16 içerisinde yer alan verilerden hareketle İlahiyat Fakültesi ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi arasında ($p=,000$) anlamlı düzeyde farklılıklar elde edilmiştir. Buradan hareketle İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık puanı Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirtilebilir. Aynı şekilde Fen Edebiyat Fakültesi ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi arasında ($p=,017$) ve Eğitim Fakültesi ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi arasında ($p=,013$) anlamlı düzeyde farklılıklar elde edilmiştir. Buradan hareketle Fen Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık puanı Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirtilebilir. Dindarlık puan ortalamalarına bakılacak olursa sırasıyla; İlahiyat Fakültesi ($\bar{X}=1,84$), Eğitim Fakültesi ($\bar{X}=1,798$), Fen Edebiyat Fakültesi ($\bar{X}=1,794$), İletişim Fakültesi ($\bar{X}=1,77$) ve Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi ($\bar{X}=1,67$) şeklindedir. Elde edilen veriler sonucunda İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dini hayat puanları diğer fakültelere göre daha yüksek çıkmış ilgili hipotez doğrulanmıştır.

Dağcı (2014: 92) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçlarında fakülte değişkeni ile dindarlık arasında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Harputlu (2015: 88) tarafından yapılan başka bir çalışmada da fakülte değişkeni ile dindarlık arasında farklılıklara ulaşılmıştır. Araştırmamız içerisinde elde edildiği üzere İlahiyat Fakültesi diğer fakültelere anlamlı düzeyde daha yüksek puanlara sahiptir. Apaydın (2001: 114) tarafından yapılan

diğer bir araştırma içerisinde İlahiyat Fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre daha olumlu bir dini tutuma sahiptir. Elde edilen verilerden hareketle geçmiş ve günümüzde yapılan araştırmalar içerisinde bu farklılık özellikle İlahiyat Fakülte puanları lehine çıkmaktadır. Bu sonuçların doğal sebebi olarak öğrenim görülen dini derslerin ağırlığı ve öğrenci tutumları gösterilebilir. Dindarlık söz konusu olduğunda ise Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi için de tersi görüşler belirtmek mümkündür. Dini derslerin olmaması, bölümü tercih eden öğrenci profilinin daha dünyevi bir yaşayışa sahip olması elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

3.5. Diğerkâmlık Dindarlık Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Değerlendirmeler

Araştırmamızın bu bölümünde diğerkâmlık ile dindarlık arasındaki ilişkiye ait bulgular ve analizlere yer verilecektir.

3.5.1. Diğerkâmlık Alt Boyutlarıyla Dindarlık Arasındaki İlişki

Beşinci hipotez “özgeçilik ölçeğinin alt boyutlarından (maddi yardım, gönüllü faaliyetlere katılma, travmatik durumlarda yardım, yaşlı/hastalara yardım, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım, yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım) elde edilen puanlar ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindedir.

Tablo 17. Diğerkâmlığın Alt Boyutlarıyla Dindarlık Arasındaki İlişkiye Ait

Pearson Korelasyon Analizi		Dindarlık
Maddi Yardım	Pearson Correlation	,223**
	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424
Gönüllü Faaliyetlere Katılma	Pearson Correlation	,269**
	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424
Travmatik Durumlarda Yardım	Pearson Correlation	,258**
	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424
Yaşlı/Hastalara	Pearson Correlation	,370**

Yardım	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424
Fiziksel Güce Dayalı Yardım	Pearson Correlation	,336**
Yardım	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424
Eğitim Sürecinde Yardım	Pearson Correlation	,324**
Yardım	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424
Yakınlık Duygusundan Kaynaklanan Yardım	Pearson Correlation	,315**
Yardım	Sig. (2-tailed)	,000
	n	424

**p<,01

Tablo 17’de diğerkâmlığın maddi yardım alt boyutu ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=,223$, $p<,01$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan maddi yardım alt boyutu kısmı doğrulanmıştır.

Diğerkâmlığın gönüllü faaliyetlere katılma alt boyutu ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=,269$, $p<,01$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan gönüllü faaliyetlere katılma alt boyutu kısmı doğrulanmıştır.

Diğerkâmlığın travmatik durumlarda yardım alt boyutu ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=,258$, $p<,01$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan travmatik durumlarda yardım alt boyutu kısmı doğrulanmıştır.

Diğerkâmlığın yaşlı/hastalara yardım alt boyutu ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=,370$, $p<,01$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan yaşlı/hastalara yardım alt boyutu kısmı doğrulanmıştır.

Diğerkâmlığın fiziksel güce dayalı yardım alt boyutu ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=,336$, $p<,01$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan fiziksel güce dayalı yardım alt boyutu kısmı doğrulanmıştır.

Diğerkâmlığın eğitim sürecinde yardım alt boyutu ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=,324$, $p<,01$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan eğitim sürecinde yardım alt boyutu kısmı doğrulanmıştır.

Diğerkâmlığın yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım alt boyutu ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=,315$, $p<,01$). Buradan hareketle ilgili hipotez içerisinde yer alan yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım alt boyutu kısmı doğrulanmıştır. Diğerkâmlığın alt boyutları ile dindarlık arasındaki ilişkileri açıklayan analizler genel olarak orta düzeyde seyretmekle birlikte diğerkâm olarak nitelendirebileceğimiz kişilerin aynı zamanda da dindar olduklarını söylemek olanaklıdır.

SONUÇ

Araştırmamız içerisinde dindarlık ve diğerkâmlık kavramları pozitif psikoloji çatısı altında ele alınmıştır. Öncelikli olarak literatür kısmı içerisinde din ve dindarlıkla alakalı olan tanımlamalar yapılmış, pozitif psikolojinin ne olduğu ve ana konuları açıklanmıştır. Değerler içerisinde gerek pozitif psikoloji gerekse dindarlık açısından ortak bir konu olan diğerkâmlık kavramı ele alınarak tanımlanmıştır. Diğerkâmlığın İslam geleneği içerisindeki yeri ve beraberinde diğerkâmlığa ait farklı yaklaşımlara değinilmiştir. Üçüncü bölüm içerisinde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları olan özgecilik ölçeği ve dini hayat ölçeği hakkındaki bilgiler sunulmuş ve ayrıca pozitif psikoloji kapsamında dindarlık ve diğerkâmlık arasındaki ilişkinin varlığına dair analizlere yer verilmiştir. Üniversite öğrencileri örneklemini içerisinde ele alınan çalışmaya ait sonuçlar araştırmamızın bu kısmında özetlenecektir.

Araştırmamızın evrenini 2018-2019 dönemi içerisinde İnönü Üniversitesi bünyesinde yer alan İlahiyat Fakültesi, İletişim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesinde öğrenim görmekte olan 424 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımlarını %52,4 (n=222) ile kadınlar oluştururken bu oranı %47,6 (n=202) ile erkek öğrenciler takip etmiştir. Medeni durum değişkeni açısından elde edilen sonuçlarda %93,6 (n=397) ile bekârlar ilk sırada yer alırken %5,9(n=25) ile evliler, %0,5(n=2) ile ayrı yaşayanlar sıralamayı oluşturmuştur. Oluşan sıralamada tercih edilen örneklemin üniversite öğrencileri olması medeni durumunu bekâr olarak belirtenlerin sayısının çok olmasının başlıca sebebidir. Araştırmamızda ekonomik duruma göre dağılım incelendiğinde katılımcıların %69,8'i (n=296) orta düzeyde ekonomik gelire sahipken %17'si (n=72) düşük/ortanın altı gelire, %13'ü (n=55) ise yüksek gelire sahiptir. Araştırmamızda fakülte değişkenine göre dağılım ele alındığında katılımcıların %21'i (n=89) İlahiyat Fakültesinde, %20,5'i (n=87) Fen Edebiyat Fakültesinde, %17,7'si (n=75) Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesinde, %21'i (n=89) Eğitim Fakültesinde, %19,8'i (n=84) ise İletişim Fakültesinde öğrenim görmektedir. Araştırma içerisinde tercih edilen örneklem üzerinde eşit sayıda dağılım yapılmaya sağlanmıştır. Ancak eksik veri girişleri ya da örneklemin özellikleri gereği bazı veriler içerisinde dalgalanmalar sonuçlara etki etmiştir.

Araştırmadan elde edilen verilere göre dindarlık ve diğerkâmlık arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Dindarlık ve diğerkâmlık arasında elde edilen anlamlı ilişki pozitif yönde ve orta düzeydedir. Sonuç olarak araştırmamızın başında belirlediğimiz birinci hipotez doğrulanmıştır. Benzer sonuçlar Demir (2017: 78) tarafından yapılan araştırma içerisinde de elde edilmiştir. Bahsi geçen araştırmada dindarlık ve yardım etme eğilimi arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir. Ak (2013: 47) tarafından yapılan diğer bir araştırma içerisinde ise yardım etme, diğerkâm davranma gibi hedeflerin yer aldığı içsel yaşam amaçları ile özgecilik arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır.

Dindarlığın alt boyutları inanç, duygu, davranış ve bilgi ile diğerkâmlık ilişkisi arasında yapılan analiz sonucunda duygu ve davranış alt boyutları ile diğerkâmlık arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. İnanç ve bilgi alt boyutları ile ilgili olarak ise anlamlılık elde edilememiştir. Sonuç olarak belirlenen ikinci hipotez sadece duygu ve davranış alt boyutu için doğrulanmış, genel manada doğrulanamamıştır. Dağcı (2014: 87) tarafından yapılan benzer bir çalışma içerisinde de dindarlığın alt boyutları olan duygu ve davranış boyutlarında pozitif yönlü anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır.

Araştırmamız içerisinde yer alan demografik değişkenlerle (cinsiyet, ekonomik durum, fakülte) dindarlık arasında yer alan ilişkiye dair elde edilen analiz sonuçlarına göre kadınların dindarlık puanları erkeklere göre daha yüksektir. İki değişken arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Sonuç olarak *“Cinsiyet değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla daha yüksek dini hayat puanına sahiptir”* şeklinde belirlediğimiz hipotez doğrulanmıştır.

Ekonomik durum değişkeni ile dindarlık arasında yer alan ilişkiye dair elde edilen analiz sonuçlarına göre anlamlı bir farklılık elde edilememiştir. Sonuç olarak *“Ekonomik durum değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Yüksek gelire sahip olan kişiler daha düşük dini hayat puanına sahiptirler”* şeklinde belirlediğimiz hipotez doğrulanamamıştır.

Fakülte değişkeni ile dindarlık arasında yer alan ilişkiye dair yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Elde edilen bu farklılığın yönünü belirlemek amacı ile yapılan istatistik sonucunda ise İlahiyat, Fen Edebiyat, Eğitim Fakülteleri ile Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Sonuç olarak *“Fakülte değişkeni ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar*

arasında anlamlı bir farklılık vardır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre daha yüksek dini hayat düzeyine sahiptir” şeklinde belirlediğimiz hipotez doğrulanmıştır. Hipotezimizi destekleyen ve Ulu (2013: 90) tarafından yapılan araştırma içerisinde üniversitenin dini hayatlarında herhangi bir etkisinin olmadığını düşünenler içerisinde ilk sırada Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri yer almıştır. Aynı zamanda dini hayat etkisi puanlarında en düşük puan yine bu fakülteye aittir. Benzer bir sonuç araştırmamız içerisinde de elde edilmiştir.

Alan içerisinde yapılan benzer çalışmalarda ulaştığımız benzer sonuçlar elde edilmiştir. Harputlu (2015) tarafından dini tutum ve özgecilik ilişkisinin incelendiği araştırmada dini tutum ve yardımseverlik alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek bir ilişki tespit edilmiştir. Gül (2016) tarafından yapılan, otantiklik ve dindarlığın özgecilik üzerindeki etkilerinin incelendiği araştırmada benzer sonuçlar elde edilmiş, otantiklik ve dindarlığın özgecilik ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayten (2009:151) tarafından yapılan çalışmada ise dindarlığın hem inanç/etki hem de ibadet/bilgi boyutlarına giren dini tutum ve davranışlar bütününe, empatik eğilim üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Diğerkâmlığın alt boyutları maddi yardım, gönüllü faaliyetlere katılma, travmatik durumlarda yardım, yaşlı/hastalara yardım, fiziksel güce dayalı yardım, eğitim sürecinde yardım, yakınlık duygusundan kaynaklanan yardım ile dindarlık arasındaki ilişkiye dair yapılan analiz sonucunda diğerkâmlığın maddi yardım, gönüllü faaliyetlere katılma, travmatik durumlarda yardım alt boyutu ile dindarlık arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Diğer alt boyutlarda ise pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Sonuç olarak “*Özgecilik ölçeğinin alt boyutlarından elde edilen puanlar ile dini hayat ölçeğinden elde edilen puanlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır”* şeklinde belirlediğimiz hipotezimiz doğrulanmıştır. Demir (2017: 46) tarafından yapılan dindarlık ve yardımseverliğin karşılaştırıldığı araştırma içerisinde katılımcıların %93 oranla büyük çoğunluğu koşulsuz yardım davranışını tercih etmişlerdir. Araştırma içerisinde elde ettiğimiz bulgularla paralel yönde sonuçlar söz konusudur.

Araştırmamız içerisinde yer alan demografik değişkenlerle (cinsiyet, ekonomik durum, fakülte) diğerkâmlık arasında yer alan ilişkiye dair elde edilen analiz sonuçlarına göre kadınların diğerkâmlık puanları erkeklere oranla daha da yüksek olmasına karşın aradaki ilişki anlamlı düzeyde değildir. Sonuç olarak “*Cinsiyet değişkeni ile özgecilik*

ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha diğerkâmdır” şeklinde belirlediğimiz hipotez doğrulanmamıştır.

Ekonomik durum değişkeni ile diğerkâmlık arasında yer alan ilişkiye dair yapılan analiz sonuçlarına göre elde edilen ilişki anlamlı düzeyde değildir. Sonuç olarak *“Ekonomik durum değişkeni ile özgecilik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Ekonomik durumu ortanın altında olanlar yüksek olanlara göre daha diğerkâmdır”* şeklinde belirlediğimiz hipotez doğrulanmamıştır.

Fakülte değişkeni ile diğerkâmlık arasında yer alan ilişkiye dair yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Elde edilen bu farklılığın yönünü belirlemek amacı ile yapılan istatistik sonucunda ise İlahiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Sonuç olarak *“Fakülte değişkeni ile özgecilik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine göre daha yüksek diğerkâmlık düzeyine sahiptir”* şeklinde belirlediğimiz hipotez doğrulanmıştır. Ümmet (2012: 118) tarafından yapılan benzer bir araştırmada da fakülte değişkeni ile diğerkâmlık arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Elde edilen bütün sonuçlardan hareketle dinin hayatımızda ve davranışlarımız üzerindeki etkisi bu konuda yapılan birçok araştırmada olduğu üzere bizim araştırmamızda da ortaya çıkmıştır. Pozitif psikoloji çatısı altında gerçekleştirdiğimiz bu araştırmada dindarlık ve diğerkâmlık arasındaki ilişkiden söz etmek mümkündür. Bu etkinin gerek din üzerinden gerekse pozitif psikoloji üzerindeki hareketle oluştuğu söylenebilir. Pozitif bir psikoloji ile düşünen aynı zamanda da dindar olarak nitelenebilen kişilerin daha diğerkâm olduğunu belirtebiliriz. Buradan hareketle daha net sonuçlar elde etmek için farklı evren ve örneklem düzeyinde farklı çalışmalar yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Ak, K. (2013). Üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeylerinin yordayıcısı olarak yaşam amaçları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Akbaba, S. (1994). Gurupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgecilik üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akin-Little, K. A., & Little, S. G. (2004). A preventative model of school consultation: incorporating perspectives from positive psychology. *Psychology in the Schools*, 41(1), 155-162.
- Apaydın, H. (2001). Kişilik özelliklerinin dini tutum ve davranışlara etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Apaydın, H. (2016). *Din psikolojisi terimler sözlüğü*. İstanbul: Bilimkent.
- Arslan, Z. Ş. (2009). İyilik halkasına ait bir kavram: değerlilik ve eğitimi. *I.Ulusal İyilik Sempozyumu*, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Ayten, A. (2009). Affedicilik ve din: Affetme eğilimi ve dindarlıkla ilişkisi üzerine ampirik bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37(2), 111-128.
- Ayten, A. (2009). Prososyal davranışlarda dindarlık ve empatinin rolü. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Bahtiyar Büyük, A. (2018). Ahlak felsefesinde isar ve özgecilik: İslam medeniyeti ve batı kültürü açısından bir değerlendirme. Yayınlanmamış doktora tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood cliffs, nj: Prentice Hall
- Bilgin, A. (2014). Din, dindar, dindarlık: Özeleştiril bir değerlendirme. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 75-83.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem.
- Can, A. (2017). *Spss ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem.
- Çalışkan, İ. (1998). Kur'an'ı Kerim'de din kavramı. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Çankı, M. N. (1955). *Büyük felsefe lügatı*. İstanbul : Aşıkoğlu.

- Dağcı, A. (2014). Pozitif psikoloji bağlamında umudun dindarlıkla ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demir, M. (2017). Dindarlık yardımseverlik ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Düzgüner, S. (2013). Maneviyat algısı ve değerlilikle ilişkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Emmons, R. A. (2009). *Teşekkür ederim*. İstanbul: Doğan kitap.
- Emmons, R., & Paloutzian, R. (2001). Din psikolojisi. Ali Ayten (çev). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 37(2) 105-124.
- Freud, S. (2014). *Totem ve tabu*. Kamuran Şipal çev. İstanbul: Say.
- Fromm, E. (2004). *Psikanaliz ve din*. Aydın Arıtan çev. İstanbul: Arıtan
- F.Kaiser, H., & Jiffy, L. (1974). Little Jiffy Mark IV. *Educational and psychological measurement* , 34(1), 111-117.
- Gable, S. L., & Haidt, J. (2005). What(and why) is positive psychology. *Review of general psychology*, 9(2), 103-110.
- Gül, A. (2016). Otantiklik ve dindarlığın özgecilik üzerindeki rolünün incelenmesi . Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Gürsu, O. (2011). Ergenlik döneminde psikolojik sağlık ve dindarlık ilişkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Harputlu, İ. (2015). Dini tutum ve özgecilik ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Hefferon, K., & Boniwell, I. (2018). Pozitif psikoloji kuram araştırma ve uygulamalar. Tayfun Doğan (çev.). Ankara: Nobel.
- Hökelekli, H. (2017). *Din psikolojisine giriş*. İstanbul: Dem.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insani değerler*. İstanbul: Dem.
- James, W. (1961). *The varieties of religious experience*. New York: Collier Books.
- Jung, C. G. (2010). *Psikoloji ve din*. İstanbul: Okyanus.
- Kaçar Banbal, G. (2010). Hemşirelik öğrencilerin özgecilik düzeyleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2015). *Düünden bugüne insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim.

- Karadağ, E., & Mutafçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *Fls̄f Dergisi* , 8(1), 41-70.
- Kasapoğlu, F. (2013). Üniversite öğrencilerinde iyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Khalınbaylı, K. (2018). Üniversite öğrencilerinde özgecilik ve mükemmeliyetçilik anlayışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kılıç, Y. (2018). Kadınlarda kariyer hedeflerinin yordayıcıları olarak aile ve kariyere yönelik tutum özgecilik ve dindarlık: Bir model test etme çalışması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Köse, A., & Ayten, A. (2018). *Din psikolojisi*. İstanbul: Timaş.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı etkileyen faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 18(2), 1-26.
- Kurt, A. (2008). *İş adamlarında dindarlık ve dünyevileşme*. Bursa: Emin.
- Lyubomirsky, S., Dickerhoof, R., Boehm, J. K., & Sheldon, K. M. (2011). Becoming happier takes both a will and a proper way: An experimental longitudinal intervention to boost well-being. *American Psychological Association* , 11(2), 391-402.
- Morgan, G.A., et al. (2004). SPSS for introductory statistics: Use and interpretation(Second edition). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mutafçılar, I. (2008). Özgecilik kavramının tarihsel gelişimi ve öğretmen özgeciliği üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Oktar, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Onatır, M. (2008). Öğretmenlerde özgecilik ile değer tercihleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özbay, A. (2018). İlahi dinlerde diğerkamlık. *Hikmet yurdu*, 11(21), 203-205.

- Özbay, A. (2018). Kur'an'ı Kerim'e göre sebep ve sonuçlarıyla bencillik ve diğerkamlık. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul .
- Öztürk, M. (2007). Bilgi-ahlak-dindarlık. *Diyanet* , 200, 5-7.
- Peker, H. (2011). *Din psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca.
- Peterson, C. (2006). *A primer in positive psychology*. New York: Oxford University.
- Peterson, C. (2009). Positive psychology. *Reclaiming children and youth*, 8(2), 3-7.
- Sarıçam, İ. (2014). *Hız Muhammed ve evrensel mesajı*. Konya: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi*. İstanbul: Kaknüs .
- Seligman, M.E.P. (1998). Positive social science. *Apa monitor*, 1.
- Seligman, M.E.P. (2007). *Gerçek mutluluk.kalıcı doyum potansiyelinizi gerçekleştirmek için yeni olumlu psikolojinin kullanılması*. Ankara: HYB.
- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An Introduction. *American Psychologist*, 55(1) 5-14.
- Sezgin, K. (2016). Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ve dindarlık düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diyarbakır.
- Sheldon, K. M., & King, L. (2001). Why positive psychology in necessary. *American Psychologist*, 56(3), 216-217.
- Snowden, R. (2012). *Freud kilit fikirler*. Melis İnan, Çev. İstanbul: Optimist.
- Şahin, A. (2005). Ergenlerde dindarlık benlik saygısı ilişkisi. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 19 (2),187-197
- Şahin, Y. (2015). Üniversite öğrencilerinin mutluluk, iyimserlik ve özgecilik düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Tokat.
- Şentepe, A. (2009). Yaşlılık döneminde temel problemler ve dini başa çıkma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- TDK. (2018). Erişim: 11-15 Ekim 2018: <http://www.tdk.gov.tr>
- Topuz, C. (2013). Üniversite öğrencilerinde özgeciliğin öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- TÜBA. (2013). 17 Ekim 2018: <http://www.tubaterim.gov.tr>

- Uludağ, S. (1997). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Marifet.
- Uysal, E. (2003). Değerler üzerinde bazı düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: İnsani erdemler-islami erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 12(1) 51-69.
- Ümmet, D. (2012). Üniversite öğrencilerinde özgecilik davranışının transaksiyonel analiz ego durumları ve yaşam doyumu bağlamında incelenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Ümmet, D., Ekşi, H., & Otrar, M. (2013). Özgecilik(altruizm) ölçeği geliştirme çalışması . *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26) 301-321.
- Vural, M. E. (2016). Yetişkinlerde alçakgönüllülük, dindarlık ve psikolojik iyi oluş ilişkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Wilson, E. O. (1975). *Sociobiology: The new synthesis*. Cambridge: Harvard University Press.
- Yazır, H. (2012). *Kuran'ı Kerim meali*. İstanbul: Merve.
- Yıldız, M. (2006). *Ölüm kaygısı ve dindarlık*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı.

EKLER

Ek -1. Dini Hayat Ölçeği

1. Cinsiyet	1. Kadın ()	2. Erkek ()				
2. Yaşınız:						
3. Medeni durumunuz	1. Bekâr ()	2. Evli ()	3. Eşi ölmüş ()	4. Boşanmış/Ayrı		
4. Eğitim düzeyiniz	1. Okur-yazar değil ()	2. Okur-yazar, ilkokulu bitirmemiş ()	3. İlkokul ()	4. Ortaokul ()	5. Lise ()	6. Lisans ve üstü ()
5. Ekonomik	1. Düşük ()	2. Ortanın Altı ()	3. Orta ()	4. Ortanın Üstü ()		

DİNÎ HAYAT ÖLÇEĞİ

Bu bölümde ilk dört madde ile ilgili olarak sizden, maddelerde ifade edilen yargılara katılıp katılmadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen sizin için en uygun olan şıkkın altındaki harfi çarpı (x) işareti koyarak işaretleyiniz.

	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor
1. Allah vardır.	A	B	C
2. Hz. Muhammed Allah'ın Peygamberidir.	A	B	C
3. Öldükten sonra ahiret denilen sonsuz bir hayat	A	B	C
4. Kur'an Allah'ın gönderdiği kutsal kitaptır.	A	B	C

5'ten 11'e kadar olan maddelerle ilgili olarak, bu maddelerde ifade edilen duyguları ne yoğunlukla yaşadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen sizin için en uygun olan şıkkın altındaki "harfe" çarpı işareti (x) koyunuz.

	Hiç	Biraz	Çok	Pek çok
5. İbadet ederken Allah'ın huzurunda bulunduğumu düşünerek duygulanırım	H	B	Ç	PÇ
6. Dua ettiğimde Allah'ın duamı kabul edeceğini ümit ederek ferahlık duyarım.	H	B	Ç	PÇ
7. Büyük bir camiye girdiğimde her zaman yaşamadığım manevi bir hava hissederim.	H	B	Ç	PÇ
8. Bir kimseye yardım ettiğimde, içimde bir coşku ve huzur duyarım.	H	B	Ç	PÇ
9. Günah işlediğimi düşündüğümde, pişmanlık ve huzursuzluk duyarım.	H	B	Ç	PÇ
10. Ölümü hatırlatan bir durumla karşılaştığımda, ahirette başıma gelebilecek şeyleri düşünerek bir ürperti ve heyecan duyarım.	H	B	Ç	PÇ
11. Tabiatındaki her şeyin son derece düzenli olması karşısında Allah'ın kudretine hayranlık duyarım.	H	B	Ç	PÇ

12'den 21'e kadar olan maddelerle ilgili olarak, bu maddelerde ifade edilen davranışları hangi sıklıkta yaptığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen sizin için en uygun olan şıkkın altındaki harfe çarpı işareti (X) koyunuz.

	Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Hiç
12. İnançımın gereği olan ibadetleri yerine getiriyorum.	H Z	Ç Z	B	H
13. Dinde yasak edildiği için içki içmekten kaçınıyorum.	H Z	Ç Z	B	H
14. Kumar oynamak günah olduğu için kumar oynamaktan	H Z	Ç Z	B	H
15. Evlilik dışı cinsel ilişki (zina) dinde yasaklandığı için bu tür ilişkiden uzak duruyorum.	H Z	Ç Z	B	H
16. Rüşvet alıp vermek günah olduğu için rüşvet alıp vermiyorum.	H Z	Ç Z	B	H
17. İnsanları aldatmak dinî inancıma aykırı olduğu için kimseyi aldatmamaya özen gösteriyorum.	H Z	Ç Z	B	H
18. Dinî inancıma göre doğru sözlü olmak gerektiğinden, doğru söylemeye gayret ediyorum.	H Z	Ç Z	B	H
19. Ana-babaya iyi davranmayı Allah emrettiği için anne babama iyi davranıyorum.	H Z	Ç Z	B	H
20. Söz verildiği zaman sözünde durmak dinî bir kural olduğundan, verdiğim sözü tutuyorum.	H Z	Ç Z	B	H
21. Dinî inancıma göre komşulara iyi davranmak gerekli olduğundan komşularıma iyi davranıyorum.	H Z	Ç Z	B	H

Aşağıdaki maddelerle ilgili olarak sizden, verilen bilgilerin doğru olup olmadığını belirtmeniz istenmektedir. Eğer okuduğunuz ifade doğru ise "D" (doğru), yanlış ise "Y" (yanlış) seçeneğini çarpı işareti (X) koyarak işaretleyiniz.

	Doğru	Yanlış
22. Cuma namazını tek başına kılmak mümkündür.	D	Y
23. Oruçlu kimse yalan söylerse orucu bozulur.	D	Y
24. Kabe Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu yerdir.	D	Y
25. Kur'an 114 süreden meydana gelmiştir.	D	Y
26. Hz. Ali Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'den doğan oğludur.	D	Y
27. Akşam namazının farzı 3 rekâttir.	D	Y
28. Kur'an'ı Arapça metninden okumayı bilmek her Müslüman için farz	D	Y
29. Cinlerin varlığı Kur'an'da belirtilmiştir.	D	Y
30. Dinî bilgiler diğer bilgilerden daha değerlidir.	D	Y
31. Zengin olsun fakir olsun her Müslüman'ın hayatında bir defa hacca	D	Y

**22, 23, 24, 26, 30 ve 31 ifadeler Y (Yanlış);
25, 27 ve 29 ifadeler D (Doğru) olarak işaretlendiğinde 1 puan alır.**

Ek-2. Özgecilik Ölçeği

Açıklama: Aşağıda, gündelik yaşamda diğer insanlara karşılık beklenmeden yapılan çeşitli yardım davranışları sıralanmıştır. Lütfen her bir maddeyi okuduktan sonra; **böyle bir durumla karşılaştıysanız ya da karşılaşmanız durumunda verdiğiniz/vereceğiniz tepkiyi** uygun olan kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.

	GÜNDELİK HAYATIMDA;	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Maddi yetersizliği olan kişilere para yardımında bulunurum					
2	Dershaneye gidemeyen çocukların derslerine yardımcı olurum					
3	Komşu, akraba gibi yakınlarımla ev işlerine yardımcı olurum					
4	Maddi durumu kötü olan kişilere kıyafet yardımında bulunurum					
5	Fazla eşyalarımı ihtiyacı olan kişilerle paylaşıyorum					
6	Maddi imkânsızlığı olan çocukların çeşitli sınavlara hazırlanmalarına yardımcı olurum					
7	Bir yakınımın işi çıktığında çocukları ile ilgilenirim					
8	Banka, dolmuş gibi yerlerde kuyrukta beklerken yaşlı ya da hastalara sıramı veririm					
9	Arkadaşlarım okulda kurallara uymadıklarında zarar görmemeleri için onları uyarırım					
10	Elinde alışveriş torbası gibi ağır eşya taşıyan yaşlı/hasta kimselere yardım ederim					
11	Maddi imkânlarım çerçevesinde hayır kurumlarına bağışta bulunurum					
12	Çeşitli hastalıklarla mücadele amaçlı kurulmuş dernek/vakıfların çalışmalarına destek olurum					
13	İçe kapanık/sessiz arkadaşlarımla sosyalleşmeleri için onları aktivitelerime dâhil ederim					
14	Kararsızlık yaşayan arkadaşlarımla doğru karar vermeleri için onlara fikirlerimi sunarım					
15	Topluma hizmet kapsamındaki çeşitli çalışmalara gönüllü olarak katılırım					
16	Ev taşıyan yakınlarıma bu konuda yardımcı olurum					
17	Yakınlarımla yoğun olduğu zamanlarda onların işlerini hafifletmek için yardımcı olurum					
18	Sivil toplum kuruluşlarına üye olarak çeşitli gönüllü faaliyetlere katılırım					

19	Bilgilerimi arkadaşlarımla paylaşarak onların genel kültürüne katkı sağlamaya çalışırım				
20	Yaşlı/hasta gibi kimselerin alışveriş gibi işlerine yardımcı olurum				
21	Maddi imkânsızlığı olan çocuklara oyuncak, kitap vb. hediyeler alırım				
22	Yakınlarımla ihtiyacı olduğunda elimden gelen tamir, tadilat gibi işlerine yardımcı olurum				
23	Kazaya uğramış birini gördüğümde hemen yardımına koşarım				
24	Yaşlı/hasta kimselerin faturalarını yatırma gibi işlerine yardımcı olurum				
25	Toplumun güvenliğini sağlamaya yönelik faaliyet gösteren kurumların çalışmalarına destek veririm				
26	Yoksullara/çocuklara yönelik düzenlenen kermes gibi çeşitli etkinliklere katılırım				
27	Zaman problemi olan yakınlarıma yemek yapar ya da alırım				
28	Bir yakınını kaybetmiş kişileri teselli etmeye çalışırım				
29	Okula yeni gelen öğrencilerin, okula alışmaları için onlara yardımcı olurum				
30	Evini kaybedenlere (evi yanan ya da sel basan gibi) barınmaları için yardım ederim				
31	Yaşlı ya da engelli kişiler, yolda düştüklerinde/yaralandıklarında hemen yardıma koşarım				
32	Misafirlığe gittiğimde ev sahibine etrafı toparlama gibi konularda yardım ederim				
33	Yolda bir hasta ya da kazaya uğramış birini gördüğümde hemen ambulans çağırırım				
34	Haksızlığa uğramış birini gördüğümde haksızlık edene müdahale ederim				
35	Kalabalık otobüslerde eğer oturuyorsam arkadaşlarımla çantalarını yanıma alırım				
36	Sokaklarda yaşayan evsizleri, onlara yardım eden kurumlarla iletişime geçerek onların buralara yerleşmelerini sağlarım				
37	Yakınlarımla sabah erken kalkmaları gerektiği zamanlarda ve eğer uyanamıyorlarsa uyandırırım				
38	Arkadaşlarımla ya da yakınlarımla zaman zaman bir araya getirerek dostluk duygularının pekişmesine destek olurum				

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Barış YOZGAT

Doğum Yeri: Kayseri

Doğum Tarihi: 07/02/1993

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Bildiri: 3. Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi-Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık
Diğerkâmlık İlişkisi

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl: Milli Eğitim Bakanlığı Malatya ili Arguvan ilçesi Yazıbaşı
Ortaokulu 3 Yıl (2016-...)

İLETİŞİM

E-posta Adresi: yozgatb@yahoo.com